

Кад покајаник приступи на исповијед, три пута поклони се дубоко пред налоњом, сваки пут правећи на себи знак крста, па побожно приступи и целива икону Господњу и часни крст, а иза тога пољуби и руку духовникову, која му крст пружи.

Било да покајаник држи крст у руци, или било да овај стоји на налоњи, он треба да се окрене право ка икони Господњој тако, да му духовник, који ондје под епитрахилџом стоји, остане на његовој десној страни.

Покајаник треба да главу преклони ка икони Господњој тако, како не би гледао духовника у лице. А и духовник треба да узме такви положај, да својим погледом не би уплашио, застидио или у забуну довео покајаника при исповиједи.

И ако покајаник при исповиједи не може избјећи, да не осјети њеки пристојни стид, али опет он је дужан чисто и јасно да исповиједа своје гријехове, а гдје би духовник заштитио, каже: „Како покајаник има вазда чисто и отворено одговорити.“

При исповиједи ваља избјегавати сваки разговор, који не би у исповијед улазио; то јест покајаник не смије причати при исповиједи, како је са овим или са оним лицем о којему гријеху у разговор долазио, или са њеким казујући га именом, у гријех падао.

2. Чин исповиједи.

Свештеник почиње исповијед овако: Најприје рече: „Благословенъ Богъ нашъ“ и т. д. Тада чита: „Трисвятное: па Отче нашъ: Господи помилуй 12 пута: Придите поклонимся“ трижды. Покаянный исаломъ 50 „помилуй ми Боже.“ Покаянные тропари „Помилуй насъ Господи помилуй насъ“ и т. д. Слава: „Господи помилуй насъ, ва ты бо уповахомъ“ и т. д. И псаломъ: „Милосердія двери отверзи намъ благословенная Богородице“ и т. д.

Господи помилуй 40 пута. „Господу помолимся.“ На ову молитву: „Боже Спасителю нашъ, иже пророкомъ твоимъ Натаномъ“ и т. д.

Примјелба. Молитву опростителну: „Господи Иисусе Христе сине Бога живаго“ — свештеник иза исповиједи чита свима скупа, који су се тога пута исповиједали, а при читању ове молитве, покајаници падну на кољена ²⁾).

Кад духовник чита ове молитве покајаници су дужни срцем пратити сваку ријеч тако, као да би она из његовога срца излазила ³⁾).

Свештениче!

Кад пред собом видиш, да је на исповијед дошао покајаник — твој духовни син, па као добри духовни пастир и душевни љекар дужан си га са највећом очинском благошћу савјетовати, да он све своје гријехове свесрдно исповиједа. Кажи му: да се он не исповиједа теби, него самоме Богу, којему је и погријешо. — Објасни му и то: да си ти служитељ Божији при његовој исповиједи само свједок његова кајања.

Савјет тај од прилике имао би видѣ овакви: „Драги мој! Бог, пред ким си сагријешо, као свевидѣћи и свезнајући, зна твоје гријехове од онога самог часа, када си их учинио. — Бог дакле све зна и види. Он је и сада овдје код нас и с нама, па те сада чека, да сам пред њим исповиједаш и признаш своје гријехове. Немој се плашити, да у страху што затајиш, него слободно кажи, све у чему осјећаш да си сагријешо, како би ти Господ, чију икону пред собом видиш, опростио. Ако што од мене утајиш, уписаће ти се двојном у гријех. Ево си дошао у љекарницу, у којој можеш добити лијек за твоје душевно спасење. Чувај се дакле, да из ње не отидеш неизлијечен.“ ⁴⁾

²⁾ У требнику, послѣдованіе о исповѣданіи.

³⁾ Протоіер. Ев. Поповъ объ исповѣди стр. 111. С. Петербургъ 1893 г.

⁴⁾ У требнику чинѣ о исповѣданіи.

3. О исповиједи дјецe.

Исповиједна питања подијелићемо: за малољетне и одрасле.

Према томе питања почећемо са малољетнијема.

Грци и Руси малу дјецу одмах послје крштења приносе, да их свештеник причести.

И код нас Срба у њекима мјестима причешћују малу дјецу; али само ону, која сама могу доћи у цркву на причешће.

Такву дјецу код нас родитељи приводе на причешће без исповиједи. Но повећој чести код нашега народа постоји врло лијеп обичај, да родитељи приводе своју дјецу на исповијед и св. Причешће обично кад она напуне 7 годину узраста.

Наше је скромно мишљење, да је потоњи начин умјеснији од првога. Да овакво мишљење с нама дијеле и њеки руски богослови, привећемо једну биљешку из Петроградског црквеног вјестника за 1895. год. № 7. стр. 221. гдје је ријеч: да дјецу од 7 година ваља приводити на исповијед.

У Задарској „Истини,“ о исповиједи пишући клирик Задарске Богословије Јован Бућин између осталог вели: „На свршетку још ћемо рећи њеколике ријечи о исповиједи дјецe, јер се на тај предмет пастири најмање осврћу...“ „Што у младости научиш, то у старости чиниш.“ „Главни узрок свега споменутога зла створен је још у раној младости. — Свему дакле овоме криво је погрјешно васпитање дјецe. Зато пастир треба, да обрати особиту пажњу на исповиједање дјецe.“

„Небрежљивост при исповиједи дјецe наступа с тога, што се мисли, да дјеца не гријеше тешко, те по томе да се њихова исповијед може сматрати, као прости обред. Прва је предпоставка добра, али друга није. Можемо се

сагласити, да код дјеце нема тешкијех гријехова, или тако званијех смртнијех гријехова. Али зар се треба само за смртне гријехове кајати? Не заиста. Дакле и исповијед дјеце не може се сматрати као прости обред “

„Дијете прима св. тајну исто тако, као и одрасли; и оно је прима недостојно, ако не испуњава услове, који се захтјевају“.... „И тако пастир прије свега треба да се постара, како ће дјецу приправити за исповијед.“⁵⁾

Није дозвољено, да свештеник по неколико дјеце у заједници прима на исповијед, него је дужан да једно по једно засебно исповиједа. Дјецџ ваља да свештеник разумљиво разјасни: шта је гријех; како се њим врџеђа милост Божија, и да се гријехови само кроз покајање и исповијешћу преко свештеника опрангају. Добро ваља савјетовати дјецџ, да не асмију ниједан гријех, био он већи или мањи, на којем џеди од духовника затајити. Дјецџ такође ваља уверити да не дају оно, што на исповиједи буду казали, за вазда осталим дјецџном тајном.

Оваки начин доведиће дјецџ, да са дубокијем уважењем гледају на исповијед. Она ће то задржати и кад дођу у доба својега узраста, те тако утисци, какве на њих измалена учини исповијед, пратиће их све до гроба.

У невиној души дјечијој лако је усадити љубав ка Богу и покорност његовијема наредбама и право поштовање ка духовноме оцу — служитељу олтара Божијега. А напротив, кад се не би са пажљивошћу с дјецџом из почетка поступало, не би тешко било покварити безазлену душу њихову и укоријенити у њој неповјерење и равнодушност према светињи, што би их пратило кроз цио њихов живот.⁶⁾

⁵⁾ „Истина“ — стр. 295. Задар 1886 год.

⁶⁾ Руководство для сельскихъ пастырей N-о 12. стр. 311.

4. Питање за седмогодишњу дјецу, која први пут дођу на исповијед. ⁷⁾

Пошто је дијете по упуству свештеникову пристojно приступило и извршило све, што се од њега при овој дужности искало, онда свештеник дјетету даје питања.

Свештеник пита:

Драго дијете моје, кажи ми: „како ти је име“?

Дијете одговара: Никола ми је име — свети оче“.

О, како је то лијепо — Ти дакле носиш име једнога великога Светитеља, који је за живота Богу угодно чинећи велика добра дјела. — Каж ми: је ли ти мило, што имаш име таквога великога светитеља и Божијега угодника?

Мило ми је заиста, свети Оче.

Да богме, и треба да ти је мило, али ваља да се сваки дан сјећаш да је твој имени светитељ богоугодно живио докле је био на земљи, па се и ти труди, да вазда у свему добар будеш. Дај ми твоје родитеље; али ти ми кажи: колико имаш браће и сестара?

Имам два брата и једну сестру.

Отац и мајка, вас три брата и једна сестра, то је дакле свега шестина — кажи ми осим вас шестине имате ли још домаће чељади?

Имамо: једнога стрица, стрину, њихово једно дијете, имам тетку очину сестру и ђеда и бабу.

Имате пуну кућу чељади, и ја мислим, да си ти посве задовољан што живиш у тако пуној кући, па знаш ли ми казати: ко ти је то све дао — ко ти је учинио толику срећу и радост?!

То ми је све дао Бог. (Ако дијете само не би знало казати, нека га научи свештеник.)

⁷⁾ *Примједба.* У исповједнијема питањима послужили смо се из ових дјела:

„Душевни дневник.“ Крушевац 1888. год. „Исповѣдь отроковъ и вѣхъ вообще руководство священникомъ Прот. Евгения Попова.“ Пермь 1874. год. „Практическое руководство для священнослужителей соч. П. Нечаева“. С. Петербургъ 1893.

„Практическое руководство для священнослужителей соч. Хойнадцкаго“. Москва 1883 г.

Тако је, драги сине мој: Бог ти је дао: ђеда и бабу; оца и мајку, стрица, стрину и тетку и вас браћу и сестру и друге сроднике твоје. — А осим тога, Бог ти даје јело и пиће, хаљине, и све што ти је нужено. Да није његове милости ми не би могли живјети ни једног часа. Кажи ми дакле: вјерујеш ли, да ми све што имамо од Бога добијамо?

Сада — духовниче — када ми ти тако лијепо кажеш, ја занста вјерујем, да нам је Бог дао све, што имамо, и да ми без његове милости и помоћи не бисмо могли ни једнога тренутка живјети.*)

Кад вјерујеш, да нам преблаги Бог толика добра сваког боговјетног дана чини, онда ми кажи: молиш ли се ти сваког дана Богу за толика и небројна добра, која нам он непрестано чини и указује?

Погдјекад молим, али не баш тако редовно сваког дана.

Е драги мој, то ми није никакo мило, што ми рече, да се сваког дана у своје вријеме Богу не молиш! То с твоје стране шти је лијепo, шти је побожно. Шта бих ти на овакво твоје поступање друго могао рећи, него да ти грдно гријешин Богу, највећему твојему добротвору. Кажи ми, дакле, жалиш ли ти, што тако пред Богом гријешин и заборављаш небројна његова добротинства, која ти је дао?

Жалим добро и предобро, и сасвијем желим да се поправим.

Кад се тако кајеш и кад је тако лијепa твоја жеља Бог ће ти све опростити, јер је Он премилостив; а ја ћу те научити, како ти се од сада у томе ваља владати, а а то овако: вазда кад у јутро с одра устани; кад у вече хоћеш да легнеш, а тако вазда прије и послије јела помоли се Богу. За сва та доба има парочита молитва, па кажи ми, знаш ли ти те молитве?

*) Ако дијете само не би знало овакво признање потпуно изрчки онда нека га свештеник подпомаже и на овакво признање наведе.

Јутрењу и пред обједом молитву знам, а друге не знам.

Жао ми је, што их не знаш, него кад дођеш дома кажи мајци, да те одмах лијепо научи, да те молитве знаш и по њима се молиш.

Оче! Моја мајка не зна те молитве!!

Врло ми је жао, што их и она не зна! Кажи ми: идеш ли ти у школу?

Ове сам године почео ходити у школу.

Врло лијепо! тебе ће у школи твој добар учитељ научити све молитве и друго, што ће за те добро бити, само се ти труди, да добро учиш и слушаш мудре савјете твојега учитеља.

Кажи ми ти: осим онога, што си дужан јутром и вечером, прије и после једе, прекрстиш ли се ти и онда, кад и мимо obroka узмеш, да поједеш комад хљеба, или друго које јело или пиће; а тако и кад из куће полазиш гдје даље, као у школу, у планину, у поље, или код којег удаљеног ти сродника?

То мало кад чиним, а нијесам ни знавао, да је то тако пужно.

Драго моје дијете, то смо дужни чинити, и то не само у тијема случајевима, које сам ти напоменуо, него то ваља и да вазда чинимо и призивљемо благослов Божији на сваки наш посао. Ми смо дужни Богу благодарити за све. — Промисли само: бисмо ли ми могли живјети, да нам сваки дан Бог не даје храну и пиће, хаљине и ваздух, којим дишемо?! Преблаг и чува наше животе, и животе наших сродника. Он нам даје сунце, те нас обасјава и топли; даје нам росу небесну, да расту нама жита и небројне биљке, које служе за наше здравље. Како да не благодаримо Богу, кад толика његова благодарјења обилато уживамо. Не само кад нам све иде срећно и напредно, него и онда, кад се случује, да нам нешто бива и неповољно, ми ваља да и на томе благодаримо Богу. Јер ми често пута не знамо

што је за нас добро, а што је опет шкодљиво и зло. Ми погдјекад мислимо, да је нешто за нас добро, а оно је зло; а напротив бива, да који пут држимо, да је нешто хрђаво, а оно испане на добро. Кад је то тако, шта нам дакле треба? — Нама ваља да у свакоме случају будемо Богу благодарни.

Оче! Кад је тако Бог према нама добар и милостив, ја ћу се од сада вазда сјећати твојијех савјета и вазда непрестано молићу се Богу и за све бићу му благодаран.

Треба се молити и Пресветој Богородици. Она воли малу дјецу и моли се сину својему Господу нашему Исусу Христу за њих. -- Кажи ми ти, знаш ли ону прелијепу молитву: „Богородице Дѣво?“

Пресветој Богородици? — молим се Њој, молити се научила ме мајка, којој се и она редовно вазда моли. Молитву: „Богородице Дѣво“ знам.

А знаш ли молитву „Ангелу Хранитељу“ и молиш ли му се?

Ту молитву — ~~Оче~~ не знам. Ја и ти, и сваки други Хришћанин има својега Ангела Хранитеља. — Бог нам га је дао још при самоме нашему крштењу; зато дужни смо се молити својему Ангелу Хранитељу, који нас прати куд год идемо, и што год чинимо, он је вазда с нама.

О како је то Бог лијепо уредио, да ми вазда имамо са собом тако светога пратиоца. Зато ја се обећајем, да ћу научити молитву св. Ангелу Хранитељу, и да ћу му се вазда молити.

Кажи ми: идеш ли ти вазда недјељом и празником у цркву на Божанствену службу, и јеси ли се за вријеме службе разговарао са твојијем друговима, смијао чему и прелазео с једнога мјеста на друго?

У цркву одио сам најприје са мојијема родитељима, а последије у друштву са дјацима из школе, гдје нас вазда прати наш г. учитељ, те у цркви нијесам се разговарао ни смијао, а вазда сам стајао на одређеном мјесту.

Јеси ли узимао св. име Божије у залуд, то јест јеси ли се молио или бо ње рећи јеси ли се клео именом Божијим?

То бива погдјекад — кунем се Богом, именом Божијим, св. Богородицом, вјером и законом или другим којим светитељем; а у томе највише ме задиркивањем нагоне нека немирна дјеца, а и мој старији брат.

Греота је велика клети се именом Божијим, св. Богородицом или другом којом светињом; а такође је греота велика бацати кривицу на другога. Утуви добро, што ћу ти казати немој нигда узимати узалуд св. име Божије, св. Богородице или другога којег светитеља. А такође запамти, те нигда и ни зашто немој овај гријех бацати на другога.

Обећајем се, да ћу се тога држати. Име Божије узимаћу само онда када му се будем молио.

Тако треба да се кадијете моје — вазда се моли Богу, и Пресвјетом Богородици и другима светитељима, да нам помогну и да нам обављају добра дјела. А моли му се за здравље твојих родитеља, јер су они последије Бога највећи твоји добротвори. Помисли само, кад си био мали, нијеси се могао опријети на ноге, нијеси се могао обући ни нахранити, па да су те они онако маленог и нејаког оставили, ти шћаше клонути. — Што данас имаш тако лијепи живот, то дужан си благодарити Богу и твојима родитељима. Каж ми ти: молиш ли се Богу за здравље твојих родитеља, и слушаш ли у свему њихове савјете?

Ријетко се за њих Богу молим, а гдјекад их послушам и испуним, што ми нареде, али често пута и наљутим их.

То баш с твоје стране није лијепо. То је гријех пред Богом. Ко се не моли Богу за своје родитеље, ко не испуњава њихове заповиједи, и ко не сљедује њиховима савјетима, тај не може бити срећан, ни дугољетан на земљи.

Свети Оче! Ја нијесам знавао, да је то тако велики гријех.

Да сине мој, то је заиста велики гријех, од којег, кад се не би одмах отресао, зло би дочекао.

Духовниче, молим те, кажи ми, хоће ли ми Бог овакви мој неуредни поступак опростити, ако се ја од сада поправим?

Покај се за ово, што си досада у томе гријешо, и обећај се, да ћеш у будуће молити Бога за здравље твојијех родитеља, а тако да ћеш у свему слушати и владати се по њиховијема савјетима.

Обећајем се да ћу то чинити вазда.

Треба да знаш и то, да ти имаш да испуњаваш неке дужности према твојијема родитељима и другијема твојијема сродницима и последије њихове смрти.

А шта бих им ја могао чинити, кад они већ не би били живи, и чим бих ја њих мртве могао послужити — Оче — Кажи ми?

Сине мој! Свакога, ко на свијету живи, Бог је створио из двије ствари — из тијела и душе, па кад чељаде умре, умре му само тијело, а душа му и даље живи. Она иза смрти тијела оде ка Богу, од кога је и изашла. Но свака душа полазећи са овога свијета, са собом понесе сва своја добра и зла дјела, која је с тијелом овдје на земљи живећи учинила. Зато ми смо се дужни молити Богу, да опрости гријехове душа напијех родитеља и сродника.

Ето дакле по томе ти си се дужан молити Богу за душе твојијех родитеља, кад би они умрли, а и осталих сродника.

О какоа је то лијепо — свети оче — кад се и последије смрти може живјети; зато ја се обећајем, да ћу се вазда Богу молити за душе умрлијех мојијех сродника и за њих ћу вазда палити свијеће воштанице.

Оче! Молим те кажи ми: душе напијех умрлијех сродника познају ли нас, као своје потомке?

Познају — драги мој — њихове душе моле се Богу за нас, и радују се кад виде, да ми нешто добро чинимо, а такође, на против, жале, кад ми нешто учинимо што не ваља.

Кад је то тако, ми смо дужни вазда добро чинити, а избјежавати да ништа не чинимо, што би било Богу противно.

Тако, драги мој, гдје год би био вазда ваља да знаш, да те Бог види, и нигдје нема мјеста, гдје би се могао сакрити од његовога ока. Зато вазда се труди, да чиниш оно, што је Богу угодно.

Трудићу се да се тако владам.

Тако — драги сине мој!

Љуби Бога више него ли икога на свијету. Бог је добар и Он води малу дјецу, али кара и казни злу и неваљалу. Господ наређује, да брата и сестре, стричеве и стрине, тетке и остале рођацима и друге ближње и даље наше сроднике и све људе, па ма које они вјере и народности били, љубимо, исто онако, као што сами себе љубимо. Ко овако не би чинио, тај би гријешно Богу. Кажи ми дакле ти: јеси ли се с којим од браће и сестара, или с ким другим од твоје својте, или ма с ким то другим било свађао, или му нешто неправо учинио или непристојно рекао?

Јесам по гдје кад брату рекао у љутини грдну ријеч; сестру млађу једном сам ударио; стрица нијесам послушао; а и с друговима сам се погдјескад свађао, али су ми они то сви опростили.

С њихове стране лијепо је, што су ти опростили, али то за тебе и твоје оправдање није доста; јер си ти таквијем поступком и Богу погријешно. Зато је нужно,

да се молиш Богу, да ти опрости. У исто вријеме дужан си се обећати, да ћеш се у будуће чувати, да никоме грдно не учиниш ни речеш, и да се ни с ким не свађаш.

Молим се Богу да ми опрости, а обећајем се да ћу од сада бити добар.

Кажи ми: јеси ли са слугама у кући лијепо и благо поступао; јеси ли гдје што за себе учинио, што си могао учинити, да за сваку ситницу слуге не узнемираваш? (Ово за дјецу из богатијех кућа.)

Могао сам с њима поступати боље него, што сам.

Греота је слуге мучити и узнемиравати, него с њима треба лијено поступати.

Јеси ли коме што изван куће украо; или у кући тајно узимао: као: нована, сира, скорупа, цукра или што друго, и да није си знао путу или гдје било пађену ствар затајио?

Узимао сам по гдјекад мајци скорупа; Сједној баби нашој сусјетки украо сам једне грсти ораха и једну капицу сухијех пљива.

Чувај се тога, као живе ватре. Немој никад никоме ништа украсти; јер је то велика греота пред Богом, а пред људима опет је велика срамота.

Нећу више нигда.

Оче! Заборавио сам ти нешто још казати: кад сам био мањи украо сам тетки јајце, и изио сам га, а бап тада бијаше пост.

Е, то је двоструки гријех. Један је гријех, што си украо јаје, а други је што си се омрсио у посте, кад је мрсно јело забрањено.

Ја се за то добро кајем.

Бог на покајање свакога прима, па ће и тебе примити и опростиће ти тај гријех; али се у будуће чувај таквијех гријехова. Света црква прописала је, да постимо четворо поста, петак и сриједу преко године; зато вазда држи свете посте и немој их нигда омрсити, осим ако би ти то љекар савјетовао у вријеме које болести.

Постићу вазда, као што света црква наређује.

Биће ти учитељ у школи приповиједао, како је зли и нечастиви дух преварио наше праоце у рају, и том пријеваром навео их је, те су преступили Божију заповијед, и тијем цио род људски увалили у гријех. Од овога гријеха избавио нас је Господ наш Исус Христос својом смрћу на крсту.

Зато нико не може бити добар, ко с намјером другога вара. Кажу ми осмисли ти кога преварио; јеси ли што лагао, или коме нешто наметнуо, што у ствари није било?

Није сам никога осим, што сам по гдје кад преварио оца, а то: он би ме питао, јесам ли у школи знавао задатак; а ја бих му казао, да сам га знао и онда кад га нијесам знао.

То је греота, обећај се, да више ни за то, ни за друго ништа нећеш варати.

Обећајем се.

Сваки треба, да буде задовољан са онијем, што му је Бог дао, кажи ми ти: јеси ли, кад си што видио у другога, зажелио, да оно исто себи присвојиш?

У једнога од мојијех другова у школи видио сам једну лијепу књигу „пјесмарицу“, у којој бијаше пре-лијепијех јуначкијех пјесама, ову пјесмарицу бијаше му

донио старији брат с Цетиња. Ту његову књигу ођах рад бити да је имам.

Е то је гријех, дијете моје. Гријех је не само туђу ствар узети, него је и зажељети.

Неђу од сада ништа туђе зажељети, кад је то гријех.

Ти напомену за јуначке пјесме у тој пјесмарици, па биће ти се та књига допала због тако лијепијех у њој јуначкијех пјесама.

Допала ми се за то, што сам у њој читао, како је наш вителки Господар са својом јуначком војском одржао јуначки мегдан противу непријатеља на Вучијем Долу.

Па ти је за то зар та пјесмарица тако била омилила? Баш за то.

С твоје стране то је лијепо и похвално, што тако волиш слушати и читати о јунаштву.

Ти си сигурно чуо, како је наш Узвишени Господар Књаз Никола са својом краљевом војском више побједа добио. Он је знао да је наша земља; многу је нашу браћу испод ртубет јарма ослободио. Осим тога многе је Он нове цркве подигао и старе манастире обновио и школе у народу подигао. Кроз земљу многе је путове направио, чиме је народу своје велику олакшицу и добро учинио.

Господар је уредио војску, да брани земљу од непријатеља, да чува св. православну цркву и српску слободу. Кад наступи неродна година Господар из братске нам Русије набави доста жита, те га народ његов за јевтине новце себи купује, а ко не би имао новаца томе жито дарује. Господар преко власти својих у земљи својој чува правду, да нико никоме криво учинити не смије, те је тако у његово здравље сваки слободан и обезбјеђен како са својијем животом, тако својом чапћу и својијем имањем.

Зато ми за велика добра, која нам чини наш премилоствиви Господар, дужни смо се за Његово здравље и Узвишенога Дома Његова вазда Богу молити.

Кажи ми: испуњаваош ли ти ову св. дужност — молиш ли се Богу за доброга нашега Господара Књаза Николу, за Књагињу Милену и за Дјецу њихову?

Молим се и молићу се вазда. А то исто да чиним савјетовали су ме и моји родитељи, а то: да се вазда молим Богу за Господара, за Књагињу, за престолонашљедника Књаза Данила и за сву њихову осталу дјецу. А како се и не би молио, кад знам, да нам прошле године не даде добри Господар неколико жита, ми сви у нашој кући оћасмо помријети од глади.

Тако — драги сине мој — то је св. дужност свију нас, да се Богу молимо за нашега Господара Књаза Николу, за Књагињу Милену, за престолонашљедника Књаза Данила, за узвишену браћу његову Књажеве: Мирка и Петра и за сву осталу дјецу њихову. Ко ову св. дужност не би вазда редовно испуњавао, тај би тешко Богу сарвијенио. Господар је слуга Божији, да правду народу Божијему дијели. Њему је Бог дао власт, да добре чува, а зло и рђаве да казни и осуђује. Сине мој, пази добро, да вазда, докле год будеш жив, будеш покоран властима, које су од Господара постављене. Сваки, ко се не би овако владао, био би кажњен, а и пред Богом био велики гјешник.

Обећајем се, да ћу вазда бити покоран и послушан властима Владаочевијема.

Кад се у којој кући роди дијете, позову свештеника, да благослови и у тој кући освешта водицу. После га зову да крсти дијете; при свадби зову га да вјенча, при смрти да опоје покојника; да прекади о крсној слави, да служи Божанственоу Литургију и да исповиједа и причести, и т. д. Свештеник је дакле духовни отац, да се за народ Богу моли и да га научи и савјетује, како се има владати и заповиједи Божије испуњавати. Зато сваки је дужан свештенику, као служитељу олтара Божијега, пристојно поштовање одавати. Кажи ми, пошту-

јеш ли ти тако свештеника и кад га сретеш поздравити ли га капом и пољубити га ли у руку?

Обећајем се, да ћу свештеника вазда капом поздрављати, у руку љубити, пристојно га поштовати и благослов његов искати.

Учитељ у школи труди се, да те научи, како се имаш Богу молити и пристојно се понашати; труди се да те научи: читати, писати и рачунати; он настоји, да те упозна са разнима струкама науке; зато си га дужан поштовати као свога особитог и великога добротвора.

Поштоваћу га вазда; јер знам да се труди за моје добро и за срећу моју.

Дужан си поштовати све оне, који су од тебе старији годинама.

У томе често пута гријешо сам, али обећајем да ћу од сада вазда поштовати све оне, који су од мене старији годинама.

Има слијепијех, који немају вида очињегга; глухијех, који не чују, нијемијех, који не умију да говоре и другијех разнијех врста лудака и богаља — кажи ми: јеси ли се ти којему од њих нешто ругао; јеси ли пред слијепијем стављао нешто да преко њега падне; јеси ли пред глухијем говорио какове непристојне ријечи?

Нијесам, али признајем да сам се ругао једноме богаљу, који не умијући лијепо говорити нешто брбљаше.

Немој у будуће, јер је то велика грехота. Свијема онијема невољницима Бог по неиспитаноме својему промислу дао је оне недостатке, па сваки онај, који би њима пакостио, или би им се ругао, тај би им жалосно и патно њихово стање још више погоршавао. С њима дакле ваља благо и лијепо поступати, и тијем у колико је то могуће олакшавати њихов патнички живот.

Оче! трудићу се заиста да тако поступама по твојим савјетима.

Може бити да си ти по гдјекад гријешо и противу себе самога чинећи оно, што би за тебе шкодљиво могло

бити, а то, као на пр. напио се хладне воде онда, кад си био знојав, или кад си био угријан сједио према хладноме вјетру. — Може бити и то: да није си слушао савјете, које су ти давали родитељи и љекар онда, кад си био болестан; или си јео нешто, што је могло наудити твојему здрављу: кажи: јеси ли у којему од наведенјех случајева што погријешио?

Је сам, кад сам загријан и знојав немам стрпљења, него се одмах напијем хладне воде. А често пута узмем и прегледам револвер мојега старијега брата; за то ме је отац често опомињао, да то не чиним, јер је опасно.

То је велика не само штета за твоје здравље, него је то и опасно. А поред тога то је грехота пред Богом. Бог ти је дао живот, и ти си га дужан чувати докле хоће воља Божија. Бог ти хоће добро и срећу, зато од тебе и захтијева, да се и ти сам стараш и чуваш га. Он ти је дао ум, памет, руке и ноге. Све ти је то дао, да би ти могао добити и друга добра његове превелике милости. Чувај се од брџа докле порастеш, јер си ти још тако мален и нејеси брџа, већ је опасно за онога, који њим не зна управљати.

Од сада чуваћу се свега онога, од чега бих могао пострадати и себе осакатити.

(Наставиће се.)

***

МАТЕРИАЛИСТИЧКО УЧЕЊЕ О БЕСМРТНОСТИ И КАКО СЕ ОНО ОДА- ЗИВА НА РЕЛИГИОЗНО-МОРАЛНИ ЖИВОТ ЧОВЈЕЧИЈИ.

Написао проф. Лазар Т. Перовић.

У нашој философској студији о бесмртности, која је изашла у новембарској свесци „Просвјете,“ ми смо се тек дјеломице додирнули горњег питања, а сада желимо, у колико нам скромне силе дозволе, свестраније га расвијетлити пред својим читаоцима. — Да приступимо одма предмету.

У основи материјалисти је погледа на човјечију бесмртност лежи мисао о бесмртности душиној. Признавајући душу за функцију, или хармонију тјелесног организма, материјалисти су дошли к закључку, да: у колико се руши тај организам, у толико се губи и његов продукт, функција или хармонија, т. ј. душа, и таквијем начином човјек, послје смрти, губи савршено своју личност. Бесмртност човјечија — мисле они — састоји се у непрекидном постојању и сачувању у општем животу природе онијех саставнијех елемената, на које се распада човјечије тијело послје смрти при пријелазу њихову у нове животне форме и постанку новијех организама. На овај начин бесмртност човјечија, по учењу материјалиста, излази, да је права сопствена бесмртност, или сачување сила и стихија природних у једној те истој количини. Ми бисмо ово прије назвали савршеном смрћу човјечијом, него бесмртношћу; јер, кад се у човјеку угуши лична самосвијест, тада је и он савршено пропао као лично биће, те, по нашем мишљењу, а без сумње је и природно, веома су по религиозно-морални живот шкодљиве пошљедице, које истичу из овакве науке материјалиста. Поричући личну бесмртност, награде и казне будућег живота, нестаје тврдог ослоња за религиозно-морални живот; уступа се пространа област егзисту човјечијем; гупе се узвишене моралне животне тежње, те остају без икакве цијељи; одузимље се свака утјега у несрећама и моћ, да се исте могу пренијети — пориче се критеријум моралу.

Дајте, да видимо понајприје утицај материјалистичког учења о души на религиозни живот човјечији. —

Материјалист држи, да о Богу, Његовом Промислу, који руководи човјека на овом путу живота, не може бити никаквог говора. Бог — то је плод фантазије слабога човјека, који држи, да није уста њу проћи животно попрште са свим његовим условима и непредвиђеним околностима без нарочитог јаког покровитеља. С друге стране мисли материјалист — Бога измишља исти човјек, када се занима питањем, шта ће с њиме бити послје смрти. Плашећи се од неизвјесности, он тјеши самог себе, почиње тврдити, да ће Бог, који се старао за њега у овом земаљском животу, подржати га и тамо у том непознатом крају и наградити га за добра дјела, а казнити за неваљала. Али тога нема у самој ствари: нити Бог постоји, нити ће човјек послје смрти постојати у оном облику, у каквом га он замишља, наравно, човјек ће и послје смрти постојати, али, ма да ће то бити вјечно, ипак, налазеће се у бесвјесном стању, и састојаће се искључиво

у пријелазу материје из једне форме у другу. — Питам: зар она може постајати? може ли ишта за њу бити злосретније од овакве науке? — Бог не постоји (опрости ми Боже) — значи: не треба у Њега ни вјеровати, нити му се молити — све је то тек обмана, заблуда.

Сама необходима и стварна мисао, да је човјечији живот тако превратљив, тако тежак, да под сваки начин мора бити нешто, што га подржава, помоћу чега би шљедовао трновитијем путем живота, изазива човјека, да тражи себи лијека, помоћника за то, — а ко му овдје може боље помоћи од религије, која ће му показати пут, да тражи и нађе живог Бога. Гдје ње нема, ту је разумно моралном створењу откуцнуло мртвачко духовно звоно.

Даље продужује материјалист: ако се наше биће ограничава животом овдје на земљи, треба се њим и користити, црпи све пријатности, које се у њему налазе: груба и изглађена задовољства. Овакав закључак даје људским страстима маха и прија њиховом срцу, јер ћера сваки страх из њихове душе за будућу казну, ту, тако рећи, узду, која је једино средство задржати људске страсти, и даје им право, да се безбрижно наслађују свима уживањима овог живота, без обзира на што год идеалније, узвишеније, небеско. Сва цијељ човјечијег живота — по мишљењу материјалиста — треба да се састоји у томе, да се чулне потребе гранају у што јакој мјери, па их потпуно задовољавати и ту своју срећу налазити. Али овакво егоистичко задовољавање својих личних материјалних интереса мора бити под сваки начин на уштрб неком другом лицу, јер непрестана чулна задовољства захтијевају огромних средстава, пошто човјек, који је то себи у задатак поставио, није кадар тек својим личним трудом да их стече; па што он ради у оваквом случају? — Помоћу обмане, лукавства, гдје-кад и насиља и отимачине, прибјегава незаконитом и неправедном богатству; ако ли му у овом смета његова љеност, дембелство, осјетљивост положаја или чина да достигне намјеру својих инстинктивних наслада, онда се он не сустеже наметнути другоме ту улогу, а свака одговорност вели материјалист — престаје, пошто награде загробног живота нема: силни, богати, а лукави могу се користити злоупотребама других људи.

Историја нам је доказала, да неће олако проћи овакви жалосни резултати порицања бесмртности. — Докле је год у свијести грађанина грчко-римског свијета живио страх од нечега неизвјесног у загробном животу, дотле је и његов морални

положај био на свом мјесту; а чим су Епикурејци угушили вјеру у загробни живот, одма се у грчко-римском свијету развио страшни деспотизам: пред царевима се унижаваху чиновници, пред чиновницима грађани, пред грађанима робови. При савршеној разузданости страсти људи се утопише у раскоши и разврату. Оваква распуштеност у нарави бијаше у Француској прошлог вијека, а у 48 години под утиском материјалистичких погледа. Када се овдје читаше наука Фајербаха, гомиле народа, саслушавши лекције разврата, похиташе, те се предадоше цјанству и разврату; отимачине, свађе, убиства појављиваху се једно за другим; мјесто свете тајне брака јави се комунизам, по улицама налажаху се луда бачена дјеца. Истина, и сами оснивачи материјализма нијесу за ове крајности животне и савјетују правити разлику међу теоријом и практиком; али ове пошљедице на толико природно истичу из порицања личног бесмрћа, да народ морао је час прије остварити их у животу, а кад човјек постави за циљ, свог живота насладу и угађање страстима, онда нема говора о каквим-год идеалним тежњама, високим подвизима самопожртвовања, или безграничној љубави к ближњему.

Закон развића потреба човјечијих је овакав: у колико се човјек више брине да задовољи ма коју од њих, у толико јачој сили она избија на површину, свестрано овлада њим и гуши у њему остале тежње. Замислимо на пр. сада, да човјек хоће да задовољи само својој потреби наслада. Он ће крај крају доћи до тога, да ће се све боље благородније тежње у њему угушити, наравно ове ће судбине бити и тежња к добру и у овом случају живот како појединог човјека, тако и читавог покољења, који по сваки начин предпоставља неко развиће, па у чем то било, неће бити развићем моралним, него чулним, јер кад човјек пориче лично бесмрће, то он нема никаккве побуде, да јако и стално шљедује моралном закону. И збиља незгодно би било жртвовати савременим благом: имањем, мирноћом душевном и животном ради достигнућа некаквих моралних идеала, кад би нам са смрћу све остало пропало, кад би овај живот био средсреда свега човјечијега рада. Они морални хероји, који не пожалише ни своје положаје, ни здравље, ни живот, тек да би помогли уздићи добро над злом, та лица, која могу служити поносом човјечанском роду изгледали би просто као фанатици, што се бесмислено заносе некаквим празним идејама, гдје би душа непрестано јачала у добру. Кад би на све гледали очима материјалистичким и не би ништа на свијету виђели осим материје, то зашто би наш на пр. мукотрпни српски народ борио се на

смрт на живот, и прије времена ишао на суд вјечног Судији, ради извојевања своје народне слободе?!

Материјалистичко бесмрће није кадро подржати јак дух у несрећама. Овај наш јадни живот и онако је подвргнут разноликим непријатностима, сваки човјек пренесе по неколике горких часова тешког искушења: неког прати пука сиротиња; другог притиска знојни труд, којег није кадар издржати; а неки до дубине душе утопљен је у незаслужне увреде, неправде и т. д. у оваким околностима човјек се готов по-гдје-кад ријешити на пријеступ: користити се имањем туђим, осветити се непријатељу, или самом себи доћи врха главе. Питамо опет: да ли ће нам материјалистичко бесмрће дати икакву утјеху, икакав ослонац у трпљењу, у великодушном преношењу свију оваквих незгода човјечијих? — Неће, оно нам проповиједа једно гадно, богомрско, ужасно и самим законима природе противно разумном створењу средство, ради сачувања од несреће — самоубијство. „Ко не постоји, тај и не осјећа страдање“ — говори Фохт. Остварење овог мрачног погледа ми видимо онамо, гдје је материјализам успио пуштити своје коријене. Овдје је самоубијство модна болест и држи се као знак благородног карактера.

Али хришћанска бесмртност мири човјека с његовим земаљским животом, пружа утјеху у несрећи, јер су наша страдања кратког вијека и за наше мирно трпљење обећаје нам вјечиту срећу у царству вјечне правде. Ако се узме у обзир, да кратки човјечији живот у свом раду зависи од промјене у њему материје, онда нема смисла критеријум морала, диоба поступака на добре и зле. „Свијет се током времена мијења, а заједно с тим мијењају се и нарави, које служе маштабом морала“ вели Молешот. Значи: ако нема норме за морал то излази, да кому драго, ма што учинио, законито поступа, сагласно са особинама својег тјелесног организма. Оваким изводом при крају руши се морални закон, императиве, као што је правилно Кант примјетио — ми признајемо да су за нас у толико обвезни, у колико су они вјечни непромјењиви захтјеви нашег духа и у колико су неопходни за сва духовна разумна створења. На основу реченог избора човјек се оправдава у пријеступима и пред судом своје савјести и пред судом друштва и ово пошљедње нема права нити да га осуђује за пороке његове, нити да буди у њему занијемљени глас савјести, нити да га страши казном, јер нема мјерила, којим би се могло означити што је морално, што ли не.

Али глас хришћанског срца туђ је од оваквих неоснованих тврђења и шкодљивих топлења у слободним наслађавањима

ефемерног живота материјалистичког; хришћанин урођеном чисто магичком силом својег духа окреће очи своје „јединому на потребу,“ извору вјечне непромјењиве правде, истине и правога живота, гдје нема ничега малог, ни великог, него гдје је равноправност, а то је онај, којега и дивљи Бедуин кликује у пустињи: „има — вели он — невидљиви Бог, којега ми не видимо нашим очима, али видимо срцем. Могли бисмо се опет користити изразом скептика Волтера:

„La voix de l' univers atteste sa puissance
Et la voix de nos coeurs dit qu'il faut l' adorer.“*)

*) Глас васељене свједочи нам о његовој сили, а глас срца нашег говори, да му се треба клањати.“

—**—

РАЗЛИКА У УЧЕЊУ О ЦРКВИ ИЗМЕЂУ ПРАВОСЛАВНИЈЕХ И РИМО-КАТОЛИКА.

С рускога М. Никифор.
NACIONALNA BIBLIOTEKA
(Национална библиотека)
CRNE GORE ĐURĐE

У овоме до сад изложеноме извјештају смо и исцрпили цијело догматичко учење православне цркве, које се тиче цркве; а да бисмо дознали, гдје се налазе те празнине у православном учењу о цркви, то ћемо сад навести учење о цркви по латинскијем катихизисима.

У латинскијем катихизисима прије свега примјећујемо неке врсте слободу (или боље рећи нетачност), неодређеност и немарност при одређењу дефиниције о цркви. У тијем латинскијем катихизисима, које смо толико могли имати под руком, у којима се налази одређење о цркви, можемо их подијелити на три класе: у једнијема се излаже такво одређење о цркви, да га могу увести у своје катихизисе и протестанти и реформатори и остали секташи; у другијема, — поред невидљиве Главе Исуса Христа спомиње се још и видљива глава — папа; у трећијема — одређује се само римо-католичка црква, и уводе се преставе и појмови о папском првјенству.

У првоме класу односе се одређења сљедећих катихизиса:

а) Римскога (издање Bassani 1709), који показавши различно употребљење ријечи *црква*, *ecclesia*, овако учи: „Но по општоме обичају светијех писама том су се ријечју служили ради

означења укупности хришћана, али вјернијех, и то, који су вјером призвани к свјетлости истине и познања Бога, да би одбацивши од себе мрак незнања и заблуда, свето и благочестиво од свега срца клањали се и служили живоме и правоме Богу; но да бисмо тај предмет изразили једном реченицом, узећемо ријечи св. Августина, које су: „Црква је вјерујући хришћани, расасути по свему свијету“ (Ворр. 2, стр. 86).

б) Одређење Стацезијева катихизиса, — по коме се уче руски католици, — који о цркви овако говори: „Црква (грчки Еклесија) означава *скуп*, и под тијем именом ми разумијемо све вјерне, који се обвезују да служе Богу, исповиједајући вјеру, коју је Он сам открио, и којој су се — вјери — научили од својих отаца и сачували је неприкосновеном без икакве промјене“ (стр. 58).

в) У катихизису чешкога законоучитеља М. Прохаске, одређење о цркви стоји овако: „Црква је религиозно друштво, кога је основао и уредио Исус Христос, ради спасења вјернијех“ (стр. 107).

Таква одређења о цркви налазе се и у пространим богословским дјелима, као на пр. у дјелима знаменитога Мјолера стоји у његовом „Символику“ (I. оддјел). Под црквом на земљи католици разумију Христом основано *видљиво друштво* свијех вјернијех, у ком се дјело, Њим учињено за времена Његова земнога живота, ради очишћења и освећења људства, под руководством Његовога Духа, и посредством Њим установљеног апостолског служења, које се има непрекидно продужавати, продужује се до краја свијета, и сви народи у течају времена приводе се к Богу“¹⁰⁾. 2) У догматици Дерингеровој налазимо следеће одређење о цркви: „представитељство (repräsentation) Христово на земљи назива се *учеком црквом*, а преко њенога рада основано и руковођено живо друштво спасавајућих се — у *општем црквом*. Тијем изразом означава се прије свега мјесто религиозног сабрања, а усљед тога (?) и само сабрање, а затим засебно хришћанско друштво, и на пошљетку састав свих хришћанских друштава под богоустановљеним вођењем. Ако је за одређење тога појма узет онај сами трен, по ком је засебни човјек прави и живи члан друштва спасавајућих се, т. ј. ако је узет однос са Христом, уређујући се у њој Духом Светим, трен, који може бити порушен самовољним повратком у царство мрака, — онда тјелесно и земно у том друштву излази упражњено, а само

¹⁰⁾ Symbolik. стр. 331.

друштво, као црква, саставља савез уређених и Духом св. вођених спасавајућих се људи, како њих међу собом, тако и са својом главом Христом“¹¹⁾

Јасно је, да такве врсте одређења о цркви могу ваљати и за катихизисе свијех хришћанскијех вјероисповиједања.

Одређења о цркви другога класа налазимо:

а) У катихизису прашког архиепископа, који се употребљавао у прошлом стољећу. На стављено у њему питање: Шта је то црква“ читамо сљедећи одговор: Црква је скуп вјернијех, под Христом, као њином невидљивом Главом, и под Његовијем намјесником или замјеником на земљи, римскијем папом (Матей 16, 18), који са епископима и духовнијем управитељима видљивијем начином, по божанственој установи уређује и управља њом“¹²⁾

б) У знаменитом катихизису језуита П. Канизија — читамо: „Црква је сабрање свијех који исповиједају вјеру Христову и Његову науку, који се управљају под једином, иза Христа највишом главом и пастиром“¹³⁾

Та одређења, и ако нијесу сасвим тачна и јасна, али ипак имају пред горе наведеним то првенство, што дају посебно појам о папској, латинској цркви.

К трећему класу одређења одnose се управ видљиве стране римо-католичке цркве, која постоји на земљи, и у тим одређењима или врло мало и то у неодређеном виду спомиње се о првенству Христовом, или се сасвим и не помиње. Тако н. пр:

а). У Дегарбовом катихизису читамо: „Црква је друштво свијех хришћана на земљи, који су исповиједањем једне вјере, и употребом једнијех тајна саједињени под једном општом главом — (папом, као замјеником св. Петра) и под њему потчињенијем епископима (као замјеницама другијех апостола)“¹⁴⁾

б). У Будимском катихизису од 1849 год., и у малом Бечком од 1860 г. има сљедеће одређење: „Света васионска црква јест видљив скуп свијех правовјернијех хришћана, под једном врховном главом — римскијем папом, који исповиједају једно учење и употребљују једне тајне“. Иза овога у катихи-

¹¹⁾ Kathol. Dogmatik von Dieringer; стр. 573—7.

¹²⁾ Издање 1766 год; 217—19.

¹³⁾ Cathed. 1742 г. р. 27.

¹⁴⁾ У чешком преводу 1860 год, стр. 38.

зису стоји додатак, у новој врсти: „Постоји такође и невидљива глава цркве И. Христос“.

в). У Бечком катихизису доктора Ваплора, којег је одобрио сам папа Пије IX, има сљедеће одређење: „Католичка је црква скуп свијех правосјернијех хришћана на земљи, који исповиједају једну вјеру и служе се једнијем средствима на земљи к спасењу, признајући међу тим једну врховну главу — римскога папу, и састављају једно друштво“¹⁵⁾. Ово је одређење пуније од свих и даје тачнију одређеност појма о римо-католичкој цркви. Додајмо још к томе одређењу о цркви оно што се налази у *популарној догматици епископа Ирзика*, који пише: „представници, управитељи и књажеви црквени, саједињени са својом врховном главом, сачињавају оно значајно и високо сабрање, које се назива *учећом црквом*, или у *шиљетелу смислу те ријечи, само црквом*“.¹⁶⁾

Ова предложена одређења дају нам право извести сљедеће изводе: 1) У знању појма о васионској цркви сасвијем је потребно и треба уносити учење о првјенству папском, као што указују катихизиси првога класа; 2) Увод тога учења сужава појам о васионској цркви, ограничавајући разумијевање о њој само са једном видљивом црквом, или краће рећи: са *учећом црквом*; 3) *Цркви* више не остаје и ограниченији појам о цркви, тијем јасније излази на површину учење о папском првјенству, а тим се истим све више одбаца, замршује и замагљује прави појам о невидљивој Глави цркве, Господу нашем Исусу Христу. У првом класу одређења износи се као непотребнијем представа о папи, а у другијем непотребним представа о невидљивој Глави цркве — Христу. То је заиста чудновато!

Ради даљег упоређења узећемо само два катихизиса: — Римски и доктора Ваплера, који су одобрени Папом.

Прије свега дужни смо примјетити, да се наш православни катихизис, као што нам то само упоређење казује, мање разликује са римскијем, него ли са потоњим, као што у осталом такво мора и бити, јер пошљедњи ватикански сабор у своје учењу о Папи постигао је своју сврху у томе, зато и мора имати више мјеста, него што је то могло бити у катихизисма до ватиканског сабора.

За овијем ради више и боље јасноће и краткоће навешћемо с почетка програм, по ком је изложена наука о цркви у

¹⁵⁾ Učeni katolickeho nabozenstvi, Dr. Vappler 1896. r.

¹⁶⁾ Popul. Dogmatik von Irzik стр. 32.

римском катихизису. Иза појма о цркви у њему иде ријеч о самом тајанственом значају ријечи *црква*, 3) о разним назвањима цркве (стадо, невјеста, дом Божи и т. д.); 4) о двама одјељењима цркве: војујућем и торжествујућем; 5) о постојећим грешним људима у цркви; 7) о људима који не припадају к цркви; 8 и 9) о употребљавању ријечи *црква* у засебним с мислима; 10) о својствима цркве: о јединству, светости, саборности или васелености и о апостолству; 11—19) иза чега о разликовању вјере у цркву од вјере у св. Тројицу; 20—22) и на пошљетку о опћењу светих (23—27).

У учењу о јединству цркве излажу се исте мисли, које и у православном катихизису, с том само разликом, што се уводи учење о првјенству папину. — Али је то учињено тако невјешто, да се с првога погледа опажа његова неумјесност; оно је као клин ушло у учењу о цркви и стало међу појмом о првјенству Христовом и појмом о јединству Духа, који испуњава и освећује цркву. Кад би се увео тај појам у наш катихизис, онда би изашло овакво: „Црква је *једна* због тога, што је она једно *духовно* тијело. има једну невидљиву Главу — Христа, и једну видљиву главу — Папу и одушевљава се једнијем Духом Божијим.“ Неумјесност видљиве главе овдје је очевидна. С таквом дакле очигледношћу излази та наука и у римском катихизису, у ком читамо: „Такво мноштво *расијаних* по свему свијету људи назива се *јединим* из тијех узрока, које је указао сам Апостол, који говори: „Да је *један* Бог, *једна* вјера, *једно* крштење.“ Такође је исто један њен управитељ и основатељ, у осталом невидљиви — Христос, којег је дао вјечни *Ошци*, да буде *главом* *све* цркве, која је *Његово* тијело; а видљива је глава онај, који држи римску Петрову катедру, који је био књаз Апостолски, као његов намјесник.“ Иза тога читамо: „Осим тога — говори Апостол *коринћанима* — један је исти Дух, који вјернијема дарива *благодат*, слично као што душа саопштава живот свијема удовима тијела, и т. д. (питање 12).

У учењу о саборности или васионости цркве излаже се право исповједање православне вјере, да сви вјерни почињући од Адама припадају к тој цркви, која је заснована на *шемељу* апостола и пророка, а те су све постављене на *оном* крајезголом камену — Христу, Који је из обојих учинио једно, и *благовјејствовао* ближњим и далеким (Еф. 2, 14, 17, 20). Овдје се не помиње ни ријечи о Петру, а требало би, јер савремени богослови уче, да је бајаги на Христу, као на основном камену постављен други основни камен ап. Петар, а на Петру се зиђу остали Апостоли, као

пророци на Јовану Крститељу. Као што се види, писци римскога катихизиса још се тада нијесу држали таквијех погледа. У том дијелу — као што и треба — напомиње се о потреби припадати к цркви, ако само ко жели себи спасења.

У учењу о *апостолству* цркве говори се о њеном происхођењу од Апостола, а из овога и о њеној истинитости, гдје се уз то у кратко спомиње и о њеној непогрјешивости. „Дух — учи римски катихизис — управља црквом не преко каквијех других служитеља, него само преко апостолских, јер је Дух св. најприје послат Апостолима, а иза тога по бескрајној Божјој благиости остао је вјечно у цркви. Но као што та једнака црква не може погријешити у предавању науке о вјери и нараствености, јер Дух св. управља њом, тако је потребно знати и то, да сва друга остала друштва, која неправилно присвајају себи име „црква — будући руковеђени духом Ђавољим —, стоје у пропастном стању вјере и наравствености“¹⁷⁾ Овдје се опет ништа не спомиње о папи и неговој непогрјешивости, као што то стоји у доцнијим латинскијем катихизисима. Но при томе треба примјетити, да се састављачи катихизиса сасвим оштро одзивају о другијем друштвима, која присвајају себи име „црква“, а имено о оним, који се *врловоде* духом Ђавољим. Православни катихизис нема таквијех израза.

У учењу о вјери у цркву *цркви* је се та особина, што катихизис разликује *по својству* вјеру у цркву, од вјере у св. Тројицу. „Нема потребе вјеровати тако у цркву, као у Бога“ — овако је 22 питање —, иза чега се томе додаје објашњење: Ми истина вјерујемо у св. Троицу: Оца, Сина и св. Духа, и у Њих полажемо своју вјеру. Но у том случају измјенивши начин изговора, ми вјерујемо: да је црква света, али не „у“ свету, да би се тијем особитијем начином израза Бог, Творац свега свијета одликовао од створенијех ствари, и да би за сва толика изванредна добротинства, којима је црква напуњена, одавали благодарност благиости Божјој“¹⁸⁾.

¹⁷⁾ Стр. 99. питање 15 и 16.

¹⁸⁾ Ради љубитеља приводи се сами текст на латинском језику: §. 22. Non ut in Deum, ita in Ecclesiam credendum est. — Tres enim Trinitatis personas: Patrem, et Filium et Spiritum Sanctum, ita credimus ut in eis fidem nostram collocemus. Nunc autem mutata dicendi forma, sanctam, et non in sanctam, Ecclesiam, credere profiteamur, ut hac etiam diversa loquendi ratione Deus omnium effector, à creatis rebus distinguatur praeclaraque due in Ecclesiam collata sunt beneficia, divinae bonitati accepta referamus. Cath. ex decreto sacr. concilii. Tridintini Bassani 1709. p. 97.

Као што смо видјели, православни катихизис не чини таквог танког разликовања, него кад говори о Богу, говори овако: „Вјерујем у једнога Бога Оца... и у једнога Господа Исуса Христа Сина Божијега... и у Духа св. — Господа. Исто такођер и кад говори о цркви: „Вјерујем и у једну св. саборну и апостолску цркву“. Јер као што ми вјерујемо — Хришћани — у Бога Творца, Промислиоца и Искупитеља, тако исто вјерујемо и у Бога осветитеља, који дјејствује у цркви. Те отуд се види јасно, да су тако разумјевали и схваћали о томе и Оци II-ог васионског сабора — састављачи Символа вјере. Православни катихизис изјашњавајући схваћање Отца — учи, да предмет вјере учења о цркви саставља њена невидљива Глава — Христос, а Дух је Божији одушевљава. Узалудно римски катихизис износи и приводи горе наведену разлику; тијем давају нам право предпоставити, да су његови писци имали неку бојажљивост и зебњу да не сравне са Божанством ништа *стварно* и што је *човјечанско*, чему треба вјеровати, али треба то одвајати од вјере у Бога; дакле, по њиховом схваћању благодат Божија није предмет вјеровања у цркву, а нешто друго — земаљско. Да није то учење о **ПРАВИЈЕНСТВУ ПАПСКОМ?**

У закључку говори се **ОТ ВЈЕРУЈУ СВЕТИХ**. Излагање о том предмету било би потпуно слично **ПРАВОСЛАВНИЈЕМ** учењем катихизиса само да није у римском катихизису уведено учење о **ЗАСЛУГАМА** светијех, што није примљено у Православној цркви, и о чему се у нас води говор засебно.

Тијем начином док смо у римском катихизису нашли једну главну постојећу мисао, т. ј. да је римски епископ видљива глава цркве, и да је њен видљиви управитељ, као будући заступник књаза Апостолског — ап. Петра; дотле православни катихизис тврди и учи, да за цркву, као за *шијело Христово*, не може бити друге главе осим Исуса Христа, јер *Црква*, која ваља да постоји за све вјекове, треба и да има Главу, која ће вазда с њом бити, а таква је њена вјечна Глава — Христос, ушљед чега се и апостоли зову ништа више него служитељи цркве.

У зависиности од те разлике има још једна разлика, која је међу осталијем одричног својства. При упоређењу катихизиса, ако се може којему штогод пребацити за празнине, које се у њему налазе, то се онда може пребацити *римскоме* катихизису. У изложеном у њему учењу о цркви нема ни ријечи о саборима и о власти вишијех јерарха. О власти саборској нема баш ни ријечи у њему, а о управљајућој јерархији римски катихизис спомиње кад говори о тајни свештенства, оклен се јасно види, да нијесу

само три степена свештенства (епископи, презвитери и дјакон, као што то учи Православна Црква, него да их има много. То се види у одговору на 25-то питање о свештенству, гдје стоји овако: „Чин свјештенства и ако је један, али има различите степене достојанства и власти.

Први је степен онај, што се *просто зове свештенички*, (чије су дужности прије изложене.)

Други је степен *епископски*, и они су представници засебнијех епископија и имају задаћу не само да управљају нижијем чиновима цркве, него се усрдно старати и о спасењу повјерене им пастве. Такви се епископи још зову и врховнијем свештеницима, а такав је назив узет од незнабожаца, који су главне свјештенике звали првосвештеницима, или врховнијем свештеницима.

Трећи је степен *архијепископски*, и они су старији од епископа и зову се друкче *митрополицима*, а то због тога, што су такви представници онијех градова, који се рачунају као мајка извјесне области, у којој се налазе, те ради тога и имају више достојанство и ширу власт од епископа, па и ако се у посвећењу ни у њем не разликују.

На *четвртој* степену стоје *патријарси*, т. ј. први и највиши оци. Прије је било осим римскога папе још четири патријарха у цркви, али они нијесу били међу собом по достојанству једнаци, јер: Цариградски је добио виши положај само ради славе царске владе, која је у Цариграду била, премда му је достојанство дато иза осталијех. Иза њега долази патријарх Александријске цркве, коју је основао св. Еванђелист Марко, и то по наредби Књаза Апостолског — апостола Петра. Трећи је Антиохијски, гдје је апостол Петар најприје становао. Пошљедњи степен има Јерусалимски патријарх, чију је цркву основао Јаков, брат Господњи. Изнад свију тијех степена католичка је црква вазда признавала, и признаје за највишега римскога епископа, којег је Кирило Александријски назвао на Ефеском сабору „архијепископом свега свијета, отцем и патријархом,“ јер он сједи на катедри књаза Апостолског, св. ап. Петра, који је, како је већ доказано (sic!) сједио на њој до краја својега живота; зато се њему и признаје највећи степен достојанства и потпуно пуномоћје, које му није дао какав год сабор, или каква друга људска власт (као што је бајаги патријарсима), него самијем Богом; за то и јест он — папа — отац

и управитељ, као замјеник Петров, и као истинити и законити намјесник Господа Христа; он је — пана глава цијелој цркви, свијема вјернијема, па каквим било били они обдарени достојанствима и влашћу.“

(Свршиће се.)

КИЈЕВО-ПЕЧЕРСКА ЛАВРА И ЊЕНЕ СВЕТИЊЕ

— Л. Поповић. —

Пошто смо у кратко навели историју Кијевско-Печерске Лавре сад ћемо поћи да разгледамо садашње њено стање.

Главна улица Кијева зове се *Крешчатишк*. Од једног краја (ближег к Дњепру) ове улице пење се доста повисоко дугачка и широка *Александровска* улица, која је главни пут за К. П. Лавру. Ви можете, разумије се ићи цјешпиде, колима или пак на електричном трамвају до саме Лавре. По лијевој страни пута остаће вам *Царски сад*, који се црквним зове због тога, што се на тој истој улици налази двор руског цара. С десне стране свуда су подигнута огромна здања, већином за више чиновнике и њихове канцеларије. На средини те улице попречиено је дугачко од опеке здање, кроз које пролазе двоје великих врата за пролазак к Лаври и другим окрајним дијеловима Кијева. Ово здање зове се *Николајевска тврђава*, а само мјесто за пролаз кроз њу — *Николајевска врата* (која су подигнута 1847 год.). Кад смо прошли кроз ову тврђаву, пред нама остају двије улице: на десној страни дугачка *Московска улица*, а право пред нама *Никољска* (по имену манастира св. Николе, који се на њој налази), која води право к Лаври. Идући посљедњом улицом по десној руци остаје нам (осим других кућа) и *Кијево-Печерска мушка гимназија*, а од ње, до самих бреговитих тврђава око К. П. Лавре, пружа се велико поље, на којем се обично уче војници; с лијеве пак, стране, види се велики манастир св. Николе, а од њега напријед, до близу саме Лавре, простире се дугачки ред кућа, гдје сиромашнији трговци продају иконе и друге разне црквене ствари. Кад овдје приспјесмо, ми смо већ дошли до главног улаза у К. П. Лавру.

Пред нама се указује, с десне стране, велико здање; ово вам је артиљеријско складиште за кијевски округ. С лијеве

стране диже се повисока авлија, кроз коју се улази тако званим *Светим вратима* у саму К. П. Лавру. Ограда око све Лавре дугачка је до 520 сежања, висина јој је 2 и више, а ширина $4\frac{1}{2}$ лакта. На огради по угловима подигнуте су 4 куле. Свију врата, кроз која се може ући и изаћи из К. П. Лавре, има их троја: Света врата, која су наглавнија, Економска и Пећинска близу пећина. Ову ограду од опеке подигао је, мјесто прве дрвене, Хетман Иван Мазепа (1698 год.).

Над главном капијом, т. ј. над Светим вратима, подигнута је од камена црква (у име св. Тројице), коју краси једно позлаћено кубе са крстом на њему; ову цркву подигао је (1106 г.) черњиговски књаз Никола Давидовић *Свјатосла*, као-год и Света врата, при којијема је био *вратар*. Како сама црква (с поља), тако врата и ограда пред њима украшени су разним писаним по зидовима иконама, предмет којих је узет не само из библије, већ из руске историје. Над уласком Светих врата стоји натпис, који гласи: Отверзутся врата твоя присно, Јерусалиме новий, день и ноць не затворятся, ввєстї къ тебѣ' силу странѣ Израилева. Ниже овог натписа шири се позлаћени двоклати орао са иконом Усијења. У средини зида светих врата види се округла икона Божије Матере (orante), с једне и с друге стране од ње преподобни Антоније и Теодосије, а још даље од њих насликана је велика саборна црква Лавре. Такође и с друге стране (унутрашње) Светих врата зид је испуњен разним ликовима светих угодника.

На уласку кроз Света врата непомично као кин сједи по један калуђе, пред којим стоји палоча, на којој је постављен крст, икона Успења Богоматере са освећеном водом, којом кропи оне побожне путнике, који исту светињу, туда пролазећи, целивају.

Кад смо прошли Света врата и ту целивали крст и икону, ми се већ потпуно налазимо у манастирској светињи. Пред нама се отвара огромни простор ошкољени црквама и великим здањима. С десне и с лијеве стране протежу се два дугачка бијела здања на један бој; од лијевог корпуса пружају се друга здања на два боја. У првим здањима већином налазе се ћелије нижих чинов лаврске управе, постаријих калуђера, као год и одјељења за почивање гостију нижег јерархијског степена; у овим, пак, двокатним здањима налазе се разне канцеларије манастирске администрације. Испред поменутијех здања засађена су у два реда дрвета: ораси и дивљи коштањи. При концу десног здања уздиже се грандиозна по својој ширини и висини, и гра-

циозна по својој архитектури звонара Лавре, о којој ћемо послје опширније рећи. Даље од ње, као на средини овог великог простора, очито нам упада у очи велика саборна црква К. П. Лавре, која је посвећена Успењу Пресвете Богородице. Одма поред Велике цркве (са јужне стране) сада је обновљена тако звана *трапезна црква* св. апост. Петра и Павла, у којој се сви калуђери заједнички хране, и гдје сваког дана бива летурђија, али без звона. Кад дође вријеме за јестиво куца особито звонце. Ту се искупи неколико стотина браће — калуђера и послје опште молитве засједу за трпезу. Обично им дају по два јела, а мјесто пића употребљавају квас, који се од хљеба прави. За вријеме примања хране један од калуђера са катедре гласно чита житије неког божијег угодника дотичног дана. Између ове трапезне цркве и поменуте звонаре (с десне стране, на глагоље) налази се стан митрополита кијевског и галицког (подигнут 1727 г.), са домаћом црквом на горњем спрату (посвећен св. Митрофану Вороњешком); а у пригради на доњем боју подигнута је друга црква, (посвећена св. Михаилу, првом митр. кијевском), у којој се сваки дан служи ранија летурђија. До митрополитових покоја налази се стан намјесника Лавре, који под надзором митрополита управља свијем овим, *Св. Митрополит Лаври* припада. Он има чин епископски. Иза олтара Велике саборне цркве и трапезне налазе се здања за типографију Лавре, и недалеко поред ње радионица за писање икона, гдје има и дјеце, која се уз старије и вјештије у том занату сами обучавају. Између ових двају посљедњих здања води наниже доста стрмени калдрмисани пролаз к другоме одјељењу Лавре, у којему се налазе *ближне и даљне пећине* К. П. Лавре, многе велике и мање цркве, продаваонице за црквене ствари, грандиозна здања за госте, радионица за свијеће, и разне друге установе, које су потребне за овај богати и велики манастир. Врло је трудно и приближно описати и преставити вам сав сјај и величанственост ове огромне просторије К. Печерске Лавре, јер ово није манастир обичне величине, којег ми обично гледамо. Не. Као-год што се за неку велику карош рече, да је то држава у држави, тако и ми можемо рећи за К. П. Лавру да је то *варош у вароши*.

Но прије него ли одемо разгледати пећине, да се још осврнемо на оно, о чему смо мало прије или у кратко навели, или заборавили напоменути.

Кад смо већ ушли кроз Св. врата, одма с лијеве стране, у углу, остаје нам одјељење за продавање црквених књига и икона; за овим одјељењем налази се *болнични манастир*, који је

обновљен и подигнут (1842 г.) баш на оном мјесту, гдје га је прије тога основао био већ поменути књаз черњиговски Николај Свјатоша, уједно са црквом над уласком Светих врата; а данашње здање на два боја подигао је (1842 г.) митрополит Филарет. Ова црква (посвећена св. Николи, Мирилкијском чудотворцу) са здањем на два боја служи као болница за калуђере; кревети су помјешћени тако, да болесници могу слушати богослужење не раздвајући се од својих постеља. У овом манастиру сваког четвртка бива акатист пред ликом св. Николе, и сваке суботе пред иконом Богоматере. Женама је слободан доступ у овај манастир само у три одређена дана у години. —

Звонара Лавре, о којој смо већ спомињали, — нешто је одиста грандиозно и необично. То вам је огромна, састављена из четири јаруса, осмоугла пирамида, у којој су подједнако представљени сва четири архитектурна ордена. По висини ово је друга звонара у Русији, а по љепоти спада међу најљепше. (Највећа је Петропавловска у Петрограду.) Висина звонаре, уједно са крстом (који је колико три човјека) на кубету износи 46 сежања (око 92 мет.), пречник у основи има до 40, а у чериферији до 125 аршина. С ње се може виђети на даљину од 100 километара, али најприје треба искати дозвољу од командата тврђава Лавре, јер се боје, да не би когод с ње узео намот истих, и предао га у непријатељске руке. Најнижи јарус звонаре испресијецан је водоравним и усправним удубљеним линијама, а над њима су направљени пенџери од стакла са једном великом звијездом. Други јарус украшен је са 32 стуба доријског ордена; на сваком углу ове осмоугле пирамиде налазе се по четири, једна до друге, колоне, а између њих дугачки прозори. Трећи јарус украшен је су 16 стубова Јонског ордена (са камељурима), и између њих, при отворенијем прозорима, других 16 мањих стубића истог стила. Ове колоне већ су мало ближе једна другој, него ли прве, почем се звонара к врху све већма сужава, те и сами јаруси бивају ужи, а колонџа или је мање, или се налазе ближе једна другој. Због овога и четврти јарус, који је коринтског ордена, састављен је из осам троструких једнаких стубова (свега, значи, 24), који су глатки и јако спојени један уз други. При врху средњег јаруса из далека се види велики позлаћени двоглави орао. А над најгорњим јарусом уздигнуто је кубе, које је покривено позлаћеним мједеним листићима. Звона су помјешћена на трећем јарусу, а бројем их је десет, и свако се назива својим именом; међу њима највеће је Успенско, које је тешко теже око 17.000 кила.

Сва су купљена на трошкове Лавре, као и од добровољних прилога (за неких 41.060 фор.) На овој звонари налази се и велики сат са својим звонима, који по октави врло мелодично искуцаје четврти и часове. — План и фасад звонаре саставио је славни архитектор италијанске школе Јован Готфрид Шејден, и под његовим руководством рад је био и отпочет (1731 г.) и довршен (1745 г.); иста је знатно обновљена баш у првој четврти овог столећа. Око ње се потрошило неких 74.650 фиорина. —

Велика (саборна) печерска црква обновљена је и освећена последњи пут 1729 године. Ово велико и пре богато по својем украсу здање има у основи својој четвороуголну форму, са пет заокругљена на источној страни. Цркву красе седам кубета, од којих су неки (са страна) покривени растињеним златом, а средњи, као год и крстови на њима, позлаћени су жеженим златом. Дужина цркве износи 21 сежањ, ширина $20\frac{1}{2}$, а висина до крста на главном кубету 22 сежња (или око 44 метра). Изнутра црква има форму крста, као и већи дио руских цркава. Осим главног престола (успенског) има их још осам, од којих су два са лијеве, а два с десне стране главног, а четири горе, с једне и с друге стране пијевнице.

Храм је не само изнутра већ и споља исписан разним светим изображењима. Унутрашњост храма уређена је разним ликовима божијих угодника, библијским сликама, саборима, симболима, цртежима св. Атонске горе, и т. д.

У до-монголском периоду црква је била украшена предивним фресковим и мозаичким живописом, којег је обновио био митрополит Петар Могила; но све је то поништио пожар 1718 г., докле није 1730 г. Велика црква била поново исписана ликовима и сликама са масним бојама. Од тога времена стјенописна живопис обнављала се више пута, али увијек су копирали иста прва изображења, усљед особите царске наредбе, по којој се строго забрањује, да се у живопису старинских цркава не чини никакве исправке; а ако св. Синид и одобри да нешто треба обновити, то ипак да се не чини никаква таква исправка и промјена, која би измијенила старински лик. — Иконостас главног олтара преставља врло сложену, богату и тешку радњу од дрвета лијепе резотине у стилу *рококо*; дрво је позлаћено, али сад је позлата доста потамнила, како због дугог низа година, тако и усљед многобројних свијећа, које богомољци често на десетине стотина ту зажижу. Много икона на иконостасу одјевене су у сребрним ризама, а четири главне иконе

још су украшене и драгим камењем. Над раскошно окићеним Царским дверима главног олтара види се највећа светиња Лавре — чудотворна *икона Усиња Божије Матере*.*) Како се приповиједа, ову икону донијели су (1703 г.) из Цариграда грчки вјештаци, који су је опет — по причању — за вријеме одласка у Кијево, чудотворнијем начином добили из рука Богоматере, као благослов Пречистој Дјеви Печерске обитељи. Ова кипарисна икона средње је величине, и представља Богоматер гдје лежи на смртном одру. С оне стране одра стоји Спаситељ са младенцем на рукама, што означава непорочност душе Богоматере; са страна Њега у ваздуху лебде два анђела са убрисима на рукама, које држе с циљу, да у њима приме пречисто тијело Богоматере. Пред одром види се Еванђеље, у којем су биле честице тијела седам мученика, које су ставили у темељу саборне цркве. Поред главе и ногу Богоматере изображени су апостоли, међу којима је апостол Петар с кадионицом у рукама (според Еванђеља), а с друге стране, испред Спаситеља, види се апостол Павле, који у великој тузи пада ничице пред Богоматером. У два горња угла иконе представљене су двије једноставне куће, са дугачким прозорима. Цио нимб ово гдје Спаситеља и Богоматере, као и многа друга мјеста иконе (и пр оруд у наредно иконе), извезен је драгоценим, мањим и већим, камењем. Ова св. икона спушта се изнад царских двери сваки пут пред летурђијом и после ње, те је целивају побожни богомољци, или се пред њом држи општи молебан, на којему се помињу имена оних, који се предходно запишу код калуђера, који за својим великим столовима сједе у црквеној препрати; за овај спомен одређене плате нема, већ даје колико ко може. Пред иконом сваке сриједе, изузев празника, чита се и акатист. А за вријеме каквих општих несрећа икону свечано обнесе около зидова читаве Лавре. Од године 1812 пред њом гори *неугасиво* канђело, као и у спомен спасења Русије од 22 туђинска народа.

Кад је год. 1728 Лавра претрпјела грдне штете од пожара, император Петар I упитао је, прије свега, за ову св. икону, и кад су му рекли, да она није изгорела, исти је радосно одговорио: *ако је сачувана икона, то је спасена и Лавра.* —

Од других икона саборне цркве знатна је и тако звана *Влахернска* Божија матр; ова је икона, како једни кажу, тачна копија оригинала лика Влахернске Богоматере, који се налази у московском успенском сабору; по другим писцима излази, да се оригинал ове иконе налази у саборној цркви св. Марка у

*) Тачна копија ове иконе налази се и у Дворској цркви на Цетињу. —

Мљетцима. Интересна је и икона *Спасишљева* у дјетском узрасту, коју је насликао живописац без рука, држећи кичицу у *зубима*. На полеђини исте иконе спомиње се, да је овај лик живописац — автор предао цару Тиодору Алексијевићу, а последњи опет свом учитељу, познатом Симеону Полоцком, после чега је у Лавру донешена. Још је знатна и икона преподобног Антонија, пред којом се у Лаври молио св. Димитрије Ростовски, кад је састављао познато дјело — *Чети — Минеј*. —

Престол и жртвеник главног олтара покривени су сребрним позлаћеним плочицама, којим укупна тежина износи до неких 75 кила. Велики сребрно-позлаћени крст на престолу има ће готово до три десетка кила чистог сребра; такође је богата и дарохранилница на пиједестолу од црвеног мермера, коју је даровао цар Никола I.

Ово само наводимо ради примјера великог богатства саборне цркве, а кад би узели на себе тешки рад о свему богатом и интересном што се тамо налази говорити, то би био веома сложен и замашан посао.

Исправак. — У дреском броју „Просвјете“ (за март) друга половина примједбе на стр. 151 случајно није дошла на своје мјесто; њу треба пренијети при концу стр. 153, а односи се на говор Јована Многострадалног.

CRNE GORE ĐURĐE
(Свршиће се.)
CRNOJEVIĆ

ЖИВОТ И СТРАДАЊА СВЕТОГА МУЧЕНИКА ЈУСТИНА ФИЛОЗОФА.

Св. Јустин филозоф родио се 105 год. по рођењу Христовом у древном Самаријском граду Сихему. Родитељи његови бијаху од знатне и богате породице, а по вјери незнабошци, те и њино дијете Јустин бијаше незнабожац. Пошто дијете мало одрасте, даду га родитељи школовати по тадашњем многобожачком образовању, а пошто му се испуне осамнаест година, сам зажели учити вишу филозофску мудрост, те пође код једног стојичког филозофа, желећи се упознати с том науком, но особита жеља његова бјеше да би до тога дошао да позна правога Бога. Изучавајући њеко вријеме ту филозофију, сам увиди, да посредством ње не може доћи до познања правога Бога, јер стојици учачу:

да се права мудрост састоји у томе, ако човјек добро и зло, срећу и несрећу подједнако предусријета и сноси, и тим начином сачува постојаност душевну. Тако Јустин остави тога учитеља, а пође другоме школе тако назване перипатетичке, но тај филозоф одма почне с Јустином говорити о наплати за његов труд. Видећи тога среброљубца, стане га сматрати као лихварца, а не као филозофа, те таквим начином и стојика и перипатетика остави и одбаци њино учење. Пошто га је жеља вукла вишем образовању, пође к једноме од Питагорових ученика, који стане препоручивати Јустину, да изучава звјездарство, земљомјерство, аритметику и музикалну вјештину говорећи: „те ће ти науке у животу од велике користи бити.“ Јустин се промисли добро, па рече: „требало би много година, док бих то свршио, а бојим се да с том науком нећу доћи до познања Бога, па одбије предлог Питагоровог ученика, а пође једноме филозофу од Платонове школе. Изучавајући ту филозофију, у многоме се допане Јустину, јер мишљаше, да заиста та филозофија води човјека к познању Бога, те остане више времена и том се приликом упозна с догматима његовим, али не могаше до истиног хришћанског богопознања доћи, и ако Платоници увјераваху Јустина, да ће га њином филозофском науком упознати с Богом; но бадава им бијаше то учење, јер с њим никако не могаху доћи да Га познаду, пошто сва његова мудровања падаху у заблуду, те Бога не познаваху као Бога, него ону славу и поштовање, које припада једном истином Богу, примјенљиваху тјелесно-пропадљивом човјеку, птици и четвороножној животињи. Једном ријечју узалуд се Јустин много труђаше, колико умом непросвијећеним постићи могаше, да позна Бога. Послије овога удаљи се Јустин од града и пође у усамљено мјесто близу мора, и ту се забављаше филозофском мудрошћу. Угледа ту једног непозната бијелом брадом и косом украшена старца, за кога се каже, да је то био св. Поликарп, јепископ Смирнски, ученик св. јеванђелиста и апостола Јована Богослова. На овога Јустин умиљато баца свој поглед. — Познајеш ли ме, кад ме тако пажљиво посматраш? упитаће га старац. — Не знам, него се чудим, откуд таквог човјека да видим у овом пустом мјесту — одговори Јустин. — Сестре моје отпутоваше овамо, па изидох да их сретем, а ти што радиш овдје? — Ја волим у усамљеном мјесту живјети, да о филозофији без сметње размишљавам. — Какву корист имаш од филозофије? — Какво је то питање? која наука може бити боља и већа од филозофије, јер она човјеку просвјетљује ум, ина је вођа и настав-

ница у сваком расуђивању и путевођа у животу, још ко је с њом добро познат, с њом се виде сва незнања и заблуде, као кроз какво стакло, те није могуће, ни имати мудрости без учења филозофије, и ко жели добити мудрост, треба да њу изучава, па да види, што је корисно, а што не, чега му се ваља држати, а чега не! — Зар филозофија води човјека у блаженство? — Ваистину води! — Кажи ми, шта је филозофија, и које је то њено блаженство? — Филозофија је таква наука, која нас упознаје с битношћу и с познавањем истине, и то је њено блаженство. — Дакле с филозофском науком и расуђивањем долазите до познања истине, до познања највишег, неизмјенљивог бића (Бога). — Ово биће, које је превјечно, неизмјенљиво, и које је све предмете створило, називамо Богом. — Старац настави друго питање: Је ли исто разумјети Бога као разумјети музику, аритметику, или астрономију? — Не никако! једно је познати Бога, а друго знати какву умјетност и науку. — Добро си рекао; дакле, постизавамо њека разумјевања помоћу слуха и учења, а њека помоћу самога виђења. Кад би теби њеко казивао, да је видио негде у далекој земљи једног звијера, који није сличан ни једноме од осталих звијера, него се у многоне које чему од њих разликује, а ти га видиш, ти га видиш, кажи ми, да ли би ти могло знати, што га очима не би видио ни другоме од њиху казати, кад не би о њему што чуо од онога, који га је очима видио, сад питам: како, дакле, о Богу ваши јелински филозофи право што могу својим умом докучити или истинито о њему што рећи, кад никаква правога о њему немају појма, нити су га виђели, ни о њему што чули. — Једином само идејом могуће је доћи до познања Бога, као што говори Платон, којему учењу и ја слеђујем. — Има ли у уму нашем њека сила толика и таква, којом бисмо могли осим створених предмета и невидљивог Бога познати? — Има заиста, и та се у Платона назива око ума, које је, као што он учи, дато човјеку, да може виђети божанствену истину, то највише суштаство непостижно, једино добро и крајно, које желе познати узвишене душе. Овакве ријечи пажљиво слушаше старац, али никако не одобраваше Јустину, да се држи Платонове науке о Богу, јер тим, говораше, Платоновим идејама и мудровањем не може се до познања Бога доћи, па ће рећи: Кад Платон тако учи, као што ти признајеш, то зашто се и он не држа те науке учећи да има Бога невидљивога и непостижнога, него небу, звијездама, дрвету и камену у облику човјечанском истесану, као Богу служаше и томе примјењиваше Божију силу и истину у лаж претвараше служећи киповима.

— Очито то кажем, да нема ни у Платоновој, науци ни у науци других јелинских филозофа правога знања о Богу, него се осујетише у мислима својим и помрачи неразумно њино срце, држећи се празне мудрости, јер сваки ум човјечански, који није упућен Духом светим и вјером просвијећен, не може доћи до познања правога и истинога Бога. Пошто старац разумје Платоново и других учење о Богу, поче заблуде јелинских филозофа изобличавати, чему се Јустин јако чуђаше, па ће рећи: шта, дакле, и гдје могу наћи учитеља, који ће ме са истином упознати, пошто је у Платоновим догматима и у учењу других јелинских филозофа нема. — У стара времена прије филозофа живљаху свети и праведни људи, који бијаху духом светим испуњени, и који казиваху о оним догађајима, који се сад испунише, и ти се људи зваху пророци. Ти једини из почетка познаше истину, па је људма објавише, и кад је проповиједаху, никога се не пласаху, ни стиђаху, нити од кога преварени бише, да би од истине оступили; но у све оно, што им је Бог открио, или су виђели, или чули, чисто просто без ичијег страха исповиједаху, и данас ко жели с вјером читати њихове књиге, могу га упутити и просвијетлити к познавању Божије истине — и ти Богом надахнути мужеви бише над свом мудрошћу философском пошто у једнога Створитеља свега видљивога и невидљивога вјероваше, и долазак Сина Божијег Господа Исуса Христа објавише. Учећи св. тај човјек Јустина, препоручи му, да се Богу моли срцем и душом, да себи отвори врата свјетила, која нико не може ни виђети, ни разумјети, већ онај, коме их Бог изволи открити, а откриће их сваком оном, који га с чистом вјером и молитвом тражи и с љубављу приближава. Ово изгоноривши старац пође од њега, и Јустин никад више не могаше виђети таква света мужа, али његове ријечи увјерише и пријенуше к срцу Јустинову, који послје тога једном приликом дође у разговор с научењаком јудејским Трифоном, казиваше му бесједу св. старца говорећи: огањ неки запали се у мени и рајди се дух мој к Богу и љубав к св. пророцима и апостолима, који су били дружина Христова, ту једину нађох праву философију и читајући књиге светих мужева постадох прави хришћански философ. Послије овога Јустин све више и више читаше књиге пророка и апостола и то са особитом пажњом и приљежањем: о зачећу Сина Божијега у утроби дјеве Марије најтијем св. Духа; о његовом својевољном страдању и смрти; о опћем будућем суду, о казни и награди и о крају овога видљивог свијета. Читајући

испуњаваше се Св. Духа, те се труђаше познати Бога и Његовог Јединородног Сина Господа Исуса Христа; јелинску пак безумну мудрост осуђиваше, а у истињи хришћанске науке све више увјерен бјеше, дано-ноћно умножаваше се у њему духовна топлота хришћанске побожности.

У тим његовим околностима имаше таквих непријатеља, који се труђаху да га од те свете намјере к хришћанству одврате; а у исто вријеме подржаваху се многобошци још указа цара Тројана, те љуто и грозно гоњаху све пошљедоватеље Христове науке; чему много допринијеше клевете на хришћане, да се ноћно скупљају у заједницу на молитву, и да на тим њиховим скуповима безаконо и раскошно живот проводе, да једу и пију преко мјере, и да као звјерови једу људска тјелеса. Оваква лажна свједочанства на невине хришћане изношаху не само незнабошци, него и јудејци пред незнабожачком влашћу. Видећи Јустин грозно стање хришћана, даваше му то повода, да се прође од своје намјере пријећи у хришћанство; али никад не вјероваше у клевете, на хришћане изнесене, јер виђаше, да су прави, а и то како без и најмањег страха слободно мучителјима одговараху, и да јунаци презирући сва блага овога свијета, за име Христово, на смрт диђаху. Расуђујући Јустин о стању хришћана говораше, да сваки човек, породица, задруга, друштво па и држава, које су чланови предати страстима и земаљском раскошном уживању и задовољству, такви не би ни за што и ни из каквог убјеђења својевољно страдали, и смрт с радошћу примали, него кад би на њих наишла страдања и смрт, на сваки би се начин трудили! правдањем, доказима, новцем и сва могућа средства употребљавали, тек само да се спасу од смрти. А ови хришћани као пошљедоватељи Христови, вјерујући у загробни живот, с радошћу страдају и иду на смрт за вјеру, надајући се, да ће у будуће живјети вјечно у потпуном уживању и задовољству. Даље испитиваше о начину живота хришћана, те кад се потпуно увјери, да они (хришћани) чисто и без грјехова живот свој проводе у страху Господњем, да постом и уздржавањем од страсти себе смиравају, да један другога уче и потпомажу, да се дано-ноћно моле Богу, и у опће у свима добрим дјелима себе усавршавају, — савршено се философ преда хришћанству, заволи вјеру Христову, и уброји се међу хришћане, а за тим прими св. крштење у 30 години свога живота, 133 године по Христу.

(Свршиће се.)

НЕШТО О ПОЗИВУ СВЕШТЕНИЧКОМ
И
УЗРОЦИМА КОЈИ ГА ОТЕШЧАВАЈУ

Написао: **Ил. Јовићевић**, свештеник

Као год што се људско тијело у свом развићу нуждаје посредне помоћи, без које не би могло доћи до потпуног узраста, то свјесна половина човјекова бића, не може опстати без посредног надзора у оном светом стању, које треба да јој је својствено, по одредби највећег промисла. Истина, да се душа без посредног надзора не би могла уништити, да не постоји, јер је она дух бесмртни, т. ј. сушаство, које се ни временом, ни простором, ни ма каквим другим измјенама не да разрушити; али без посредног надзора њено би се биће показало у сасвим другој слици, а не у оној, у којој треба да се покаже душа човјека хришћанина. Душа човјека хришћанина, као искра, која од Бога произлази, обдарена је својствима, као и сликом самог Бога. Но да би душа, спојена са прашином смртне трулежи, својом сликом могла представљати Бога, од ког произлази и коме је она ипак највише нужна јој је помоћ од самог Бога. Благи Господ, по свом светом промислу, није душу напустио, нити је оставио, да ма у чему оскудева, док је у заједници са тијелом.

Он је души, као милом чеду своме, одредио најчистију храну, својствену њеном светом бићу, у највећем изобиљу, помоћу које ће она расти, јачати и у сва времена подобна и Њему слична остати. Та света и Богом одређена храна за узгој хришћанских душа јесте — морално-религиозна. Сва морална храна налази се у хришћанској религији, која је души за њен опстанак исто тако потребита, као и материјална тијелу. Религија је дакле златна здјела, у којој се налази божанствена храна за одржавање хришћанских душа. Но, да би душа човјека хришћанина могла питати и са својственом храном, нужно је прије свега да има неко, ко ће исту посредно пружати. За тај велики задатак, за ту тако високу одредбу, одређени су Богом одабрани људи — свештеници. Свештеник и душа — то су тако два од давнине спојена појма, који се један без другог не даду замислити.

Свештеници су дакле посредници између Бога и народа. Њима је предан аманет од самог Бога, да они, као посредници, пружају морално-религиозну храну хришћанским душама. По овоме, дакле, они су најближе божије слуге на овом свијету, јер се преко њих само пружају од стране божије свете тајне подручном им народу. Свештеник је, дакле, по св. писму одређени чувар хришћанске

душе. Он се назива њен старатељ, којему у свету дужност спада, да душу, као слику божију, чува, док је у заједници са тијелом, и као такву преда Богу на истину, јер св. писмо каже: „Свака душа, која погине нерадом свештениковим, од њега ће се искати“. Свештеник се, дакле, назива душевни лекар, којему у дужности спада, да болесну душу од гријехова лијечи, као што лекар лијечи болесно тијело. Лијекови за све душевне болести или гријехове, који трују душу човјека хришћанина, и чине ју неподобном Богу — налазе се у хришћанској религији, а од свештеника, као њеног лекара, зависи, хоће ли потрефити лијек, у којему се болесна душа нуждава. Спаситељ свијета у св. писму срањује свештеника са свијећом (М. 5. 15.) Свијећа као вићело, које свјетлећим зракама побјеђује мрачну тмушу, не поставља се на ниском, него на високом мјесту, како би њену свјетлост вишина вићели и њом се у мраку користили, без које сопствене очи ништа не помажу. Што је свијећа у мраку, то је свештеник у народу. Свештеник је, дакле, небески свјетилник, којему у свету дужност спада, да небеском свјетлошћу свијетли и обасјава: мрачне душе, ледена срца и све у опште нијеме, глухе и слијепе, који живе под мрачним стрехама грјеховног безакоња, удаљени од небеске свјетлости јеванђелског учења. Даље Спаситељ свијета срањује свештеника са сољу: „Ви есте соль земли аще же соль обулетъ ничтъ осолится“.... (М. 5. 13.) Спаситељ одабира со, као најпотребитији зачин, па пита: „Кад би се случајно со покварила, чим би се онда јела чувала од бљутавости и непријатног задаха!!? Што је со за јело, то је свештеник за народ; као год што со даје јелу пријатан укус и чува га, да се не поквари, тако и свештеник — јеванђелским учењем, тим небеским и светим зачином, обдржаје душевно стање повјереног му народа у највећој чистоти. Свештеник по св. писму може се сравнити са плодотворном воћком (М. 7. 17.), чије се гране са укуским плодом повијају у наоколо дебелог стабла, а чаробно лишће прави дивну сјенку. Таквом рајском дрвету непрестано народ хити, неко да убере укусног плода, чије сјеме носи за расплод својим кућама, а неко да се наужива, гледајући чаробно зеленило, које општра зима и друге природне непогоде не могу му одузети.

Добар свештеник може се сравнити са дивним храмом, чија спољашњост потпуно одговара унутрашњем строју, а његово добро име са хармоничким звуком, кога звоно са тог величанственог храма од себе одаје. Разумије се само по себи, да такав храм чисто привлачи човјека, и као нехотично придобија га за се.

Из до сад наведеног очито се види, да је свештеничка дужност по свом назначењу пуна високог и светог достојанства, а по

одредби тако је високог карактера, да онај, коме је она у дио пала, мора себе сматрати достојанственим и Богу благодарити, што га је удостојио свете милости, те га је поставио на тако високи и свети положај. Достојанствен свештеник може бити само онај, који скроз познаје улогу свештеничког рада, и само такав свештеник моћи ће с пуним правом поносити се свештеничким звањем. Само такав свештеник биће дошљедан свом големом, али светом задатку. Код таквог свештеника биће само развјени чисти појмови о дужностима наспрам себе, повјереног му стада и Бога, као праведног судије. Само такав свештеник моћи ће себи представити, да је будни стражар на вратима Господњег винограда. Но, да би свештеник био довољно снабдјевен са овим тако за његов позив нужним појмовима, мора предходно имати довољну количину знања, особито богословског, без ког свештеник ма које школе свршио, но може бити стручан у своме раду. Поред довољно знања, у ком треба да су заплетене најчистије моралне врлине, без којих је све његово знање пуко сиромаштво — примјена игра врло важну улогу у свештеничком раду, јер што је боље доста знати, а од тог ништа не умјети другом казати, то је готово ништа и не знати; зато се знање може казати, да је као законано злато, од ког нико не биће користи. Као год што бамтован без нужног прибора није у стању спајати оплемењене калем-гранчице са дивљакама, тако исто ни свештеник без примјене није у стању пренашати моралне врлине на души повјереног му стада. Свештеник снабдјевен како научном спремом, тако и примјеном, опет је на прагу саме пропасти, ако обје његове способности не буде заогртала снажна воља. Воља је, дакле, најенажнији фактор у свештеничком раду. Воља је мајстор, који ствара душу рада и свака радња, која нема својствене душе, мртва је. Воља у позиву свештеничком може бити двојака. Једно је урођена воља или тежња, која се појављује прије рукоположења, да задобије то свето звање једино из начела љубави наспрам ближњег свога. Свештеник са оваквом вољом може с пуним правом носити име ваљаног пастира онаквог, каквог Христос у Св. Писму показује. Оваква воља јесте средиште, око кога се сав свештенички рад у најдивнијој хармонији окреће. Оваква воља чува га и не да, да овоземни тренутни блијесци заслијепе његове душевне очи. Она му отвара очи, те у сваком човјеку види друго ја и себи ближњег. Она га кријепи у биједама и невољама, којима је људски живот подложен. Све незгоде, које другога чине несрећним, за њега су дужни пријелаз, иза кога он тек гледа срећу своју. Друга воља, која се може назвати природеном, појављује се код

свештеника, кад му рад, који му је предан, без икаквих препона од руке иде, али њена појава, као и трајност, поглавито зависи од околности, у којима се буде свештеник налазио. Добро материјално стање развија клицу ове воље, и само оно кадро је ту клицу и даље развијати све дотле, док се опет укоријени у душу свештеникову, и постане му као год урођена. Свештеник, који је проникнут духом хришћанске науке, а материјалним стањем довољно снабдјевен, моћи ће одма без зазора и приговора од стране повјереног му стада „Врачу исцјелисја сам“ вршити апостолску дужност, на опште задовољство. Прије свега имаће довољно времена, да упозна умно, морално и материјално стање подручног му народа. Да размишља, како ће поуком, савјетом, као и сопственим пожртвовањем, давати добар примјер својој пастви. Једном ријечју, моћи ће све корисне предлоге у остварење приводити, а ове својим личним примјером потврђивати, те ће тако обићи ону народну изреку: „Чини оно што ти поп наређује, ма не чини оно, што он чини.“ Рад оваквом свештенику неће бити теготан, него шта више, у њему ће налазити неко задовољство. Запитајмо се, да ли ће се код свештеника са слабијем материјалним стањем појавити ова воља, и да ли ће му рад одити од руке, као свештенику са добријем материјалнијем стањем?

Напротив — слабо материјално стање свештениково отешчава његов рад. Борба за опстанак свој на мјесту, и за то он сав свој труд мора улагати, те му тако не остаје времена бринути се о душевном стању повјереног му народа. Уста његова, ма да су најкраснорјечивија, ипак му их није могуће отворити, да загрми на различите слабости и недостатке својега стада, јер ће му их сваки моћи затворити са: „Врачу исцјелисја сам“ и горе наведеном народном изреком.

Такав свештеник и поред научне спреме, хоћеш, нећеш, мора се повући сам у себе, и испустити крму своје лађе, на вољу неситим таласима, да се они њоме играју, чија ће најпослије и жртва постати.

А он? — Он несрећник у прикрајку сјећеће и једино водити бригу о својим потребама. Овакво стање свештениково не само што неће дати, да се код њега појави клица добре воље, него ће учинити, да се на мјесто ње појави клица сасвијем друге природе, а та је — немарност к свом светом позиву. Немаран свештеник није већ небеском свјетлошћу свијетлећи свјетилник, с којим га Христос упоређује у св. писму. Он је у овом случају угашени свјетилник, без чије свјетлости његов повјерени народ свагда мора по мраку тумарати. Свештеник је уопште путевођа

свога народа, који умном трезвеношћу, срдачном добротоm и снажном вољом мора предњачити и водити га уским путем, који води у царство небеско; а овакав свештеник само је слијепи вођа, као и његов подручни народ, а гдје слијепец слијепца води, оба морају у јаму пасти, као што о том и Спаситељ свијета говори: „Слѣпецъ же слѣпца аще водить, оба въ яму впадутъ“ (М. 14—15). Немаран свештеник не може се сравнити ни са чистом сољу, која чува јела од непријатног задаха, него само са поквареном, која се ни за шта не да употребити.... „Нивочтоже будетъ ктому, точно да изсипана будетъ вонъ.“ (М. 5—13). Јеванђелско учење, с којим је свештеник снабђевен, које се овђе са непоквареном сољу упоређује, и која у свјежем и непоквареном стању обдржаје хришћанске душе, као чиста со разна људска јела, код оваквог свештеника поронуло је, под притиском његове немарности, те је тако његово стадо лишено овог светог небеског зачина, које временом мора подлећи трулежу, средством утицаја различитих страсти. Немаран свештеник не може се сравнити ни са плодотворном вољком, него са воћком, која не даје плода у своје вријеме, а за такву воћку Спаситељ свијета рекао је, да је ваља да она спахити: „всяко убо древо, еже не творить плода добра, отсекають е и во огнь вметають“ (М. 3. ст. 10). Овакав свештеник не може се сравнити ни са величанственим храмом, него са малом у пустињи напуштеном црквицом, која, ма да је освећена, опет њена груба спољашњост, а још грубља унутрашњост, не само што не привлачи, него напротив одбија од себе поклонике, те је тако свагда пушта, и ником не приступачна, до једино хрђавом времену, чија ће најпослије и жртва постати, а његово име исто тако у народу звечи, као оно звуци прелог звона, који се разлијегају са овог тако запуштеног храма.

Немаран свештеник не може се ни издалека сравнити са ваљаним пастиром, него само са најамником. Немаран свештеник, као најамник, неће бити ни од какве користи ни себи, ни своме стаду. Он ће као најамник хладнокрвно гледати, гдје његово стадо на све стране звјерад развукују, чија ће најпослије и он жртва постати. Свештеник својом немарношћу, тим прним пороком, којим сакати свој свети позив, изгуби свако повјерење код подручног му народа. Нико се к њему не односи са синовном љубављу, као к свом духовном оцу, него га сваки гледа, као оно, што се каже, — бијелог вука. Овакав свештеник у очима народа само је прости надничар, који се за свештенодјејства, као и надничар за рад наплаћује, без хвала, и да Бог поможе, и с тијем се

свршава његов апостолски рад. Ако би оваквом свештенику случајно пошло за руком, да кадгод поправи своје материјално стање, код њега ће се више тешко појавити она воља, која се шћела појавити, у добријем материјалнијем околностима, јер је већ немарност узела мах и затрпала пут к доброј вољи, која ће га кадра бити даље одвести, и до у понор лакомства. Свештеник са оваквим пороком није већ ни најамник, него крволочни звијер, којему је света дужност споредна ствар, јер му је страст заслијепила душевне очи, а у души његовој издубила отровну и ненаситну провалију, која би све његово стадо прогутала, и опет се не би наситила. Народ овакве свештенике достојно оцјењива кад каже: „То су јаме без дна;“ „Они носе торбе, које се не могу напунити“ и овијем подобне фразе и анегдоте, које се због појединих лакомаца товаре на леђа уопште свештенству, ни кривом, ни дужном. Но давно се рекло: „Уза суху и сирова гори“. Здрав разум тврди, да свака радња људска, мора бити на јаком темељу заснована, па тек онда да може природно напредовати. Отуда излази, да и свештеничка радња мора имати тврд и поуздан темељ. Добро-материјално стање свештениково полазна је тачка његова рада. Како је камен темељац, на кам свештеник може поуздано отпочети свој посао с увјерењем, да ће се његов даљи рад сјајним успјехом крунисати. Пошто је, дакле, материјално стање свештениково, поред предходне научне спреме, најглавнија чињеница, од које зависи успјех његова рада, то је слабо материјално стање најближи, а притом и најјачи узрок његове немарности. Но, поред овог узрока, могу бити и други, који су кадри поставити свештеника, у положај немарности.

(Наставиће се.)

С БРДА И С ДОЛА

ПЕДАГОШКЕ МРВИЦЕ

Прибрао Н. Н.

(Наставак.)

Географија сама по себи у толико помаже развићу ученика, у колико је она по суштини својој један од удаљенијех и компилативнијех видова природнијех наука. Сви покретачи саме географије нијесу се израдили на географији.

Од математике и природнијех наука ученик постаје паметнији, а од лингвистике постаје бистрији, те се боље у свакој прилици умије наћи, и способнији да што пронађе.

Стварно у баснама, т. ј. жаока њихове хладне сатире, исемијавање, у толико је неприступачније школском дјетињем узрасту, у колико је тај узраст млађи и безазленији. Дијете види у басни само слику, схваћа причу у басни. У стању су разумјети басњу само људи зрели, а погађати њихово значење могу само гимназисти старијих разреда.

Рани, већ на школској клупи позитивист — то је будући техничар, а никако мајстор — творац. Он је позван да шије оно, што су за њ други скројили.

Све, што је способно оснажити и регулисати уображење у ученицима, подиже степен њихове даровитости у свијем одношајима. Запуштати уображење у себи значи чинити себе безбојнијем и притупљавати. Ц. Тиндал у једној својој књизи доказује, да је уображење полуга за тачне науке. Сви велики покретачи човјечанства, не говорећи већ о умјетницима, имали су голему машту. Одовуд се види, какву важност имају лијепе вјештине, које се још мудро називају слободне, уопште за све културне народе.

CRNE GORE ĐURĐE

CRNOJEVIĆ

Једно од сувременијех педагошкијех зала долази због нејасности границе међу учитељем и професором. Већ вријеме је заиста увјерити се, да су то два не само разне количине, но и разне каквоће радника, и ако они оба служе једном истом дјелу — просвјети. На пр. крај постеље каквог болесника лекар је вазда лекар, па био он професор медицинског факултета, или срески лекар; али је доктор философије исто тако од слабе користи у основној школи или гимназији, као и предавач — педагог на универзитетској катедри или у академији наука. Да им је далеко неједнако лако, у каквом случају, мијењати своје улоге, само по себи је јасно; али да су им улоге битно различне, о томе не треба ни сумњати.

Историја има четири главне стране: 1) социолошку, 2) философску, 3) која доказује, да човјечанство није несебично и 4) приповједачку. Од ове четири стране за гимназиста, јасно је, постоји само ова потоња. Прије се с њим може философирати на апстрактне теме, него свјесно, њему разумљиво с њим расправљати питања, која је у стању као што треба разумјети само човјек, који познаје живот из личног искуства.

Грамматика, као граматика, најмање помаже умном развићу ученика. Развитак помоћу лингвистике непосредно, тако рећи у природи, долази с друге стране, а никако помоћу саме граматике. Танке разлике у значењу ријечи, различити обими појмова, који се изражавају у ријечима, живахност, мудрост у коријену ријечи, архитектоника реченица, могућност различито се изражавати, исказујући једну исту мисао, једну исту слику и т. д. — све је то врло добра гимнастика за ум, који сазријева, притом гимнастика, која се чим другијем не може замијенити; а све то у граматичи, веле, изумире, одбија својом сухопарношћу и извјештаченошћу. Хербариј много је ближи живијем биљкама, него ли формална граматика живијем језицима.

Логичност мишљења управо развија се у ученицима само помоћу математике и природнијех наука, као што се мишљење помоћу уображења и разума развија преко лингвистике у природи. Математика, у педагошком одношају, учи строго везати оно што иде са онијем што је било, мислити зрело, без скокова; природне науке упознају са узоритијем класификацијама, и навикава, посматрајући све само очигледно, говорити само на тему, не излазећи из ње. Ни трага нема ни једног ни другог у граматичи: и класификације њене и одредбе, дефиниције, обично страдају антилогичношћу.

Најбржи пут, да човјек усвоји који страни језик, биће овај: упознавши се најприје, у општим цртама, са механизмом промјене ријечи, склонишћом и спрезањем, треба површно запамтити уз речник какву прозаичну књигу (проза је тежа, него пјесме, које се лакше запамте због истоветности размјера), и сјећати се у пола наученијех реченица, постепено све ређе и ређе загледајући у књигу, да се увјери, да ли је добро запамтио. Са синтаксом треба се упознати најпослије, кад је језик већ, у виду појединијех ријечи, освојен.

Учење на памет и прозе, и поезије, на матерњем и на странијем језицима, добро развија памћење и практично развија укус ученика различитог узраста.

Од математике и природнијех наука ученик постаје паметнији, а од лингвистике постаје бистрији, те се боље у свакој прилици умије наћи, и способнији да што пронађе.

Стварно у баснама, т. ј. жаока њихове хладне сатире, исмјавање, у толико је неприступачније школском дјетињем узрасту, у колико је тај узраст млађи и безазленији. Дијете види у басни само слику, схваћа причу у басни. У стању су разумјети басну само људи зрели, а погађати њихово значење могу само гимназисти старијих разреда.

Рани, већ на школској клупи позитивист — то је будући техничар, а никако мајстор — творац. Он је позван да шије оно, што су за њ други скројили.

Све, што је способно оснажити и регулисати уображење у ученицима, подиже степен њихове даровитости у свијем одношајима. Запуштати уображење у себи значи чинити себе безбојнијем и притупљавати. Ц. Тиндал у једној својој књизи доказује, да је уображење полуга за тачне науке. Сви велики покретачи човјечанства, не говорећи већ о умјетницима, имали су голему машту. Оловуд се види, какву важност имају лијепе вјештине, које се још мудро називају слободне, уопште за све културне народе.

CRNE GORE ĐURĐE

CRNOJEVIĆ

Једно од сувременијех педагошкијех зала долази због нејасности границе међу учитељем и професором. Већ вријеме је заиста увјерити се, да су то два не само разне количине, но и разне каквоће радника, и ако они оба служе једном истом дјелу — просвјети. На пр. крај постеље каквог болесника љекар је вазда љекар, па био он професор медицинског факултета, или средски љекар; али је доктор философије исто тако од слабе користи у основној школи или гимназији, као и предавач — педагог на универзитетској катедри или у академији наука. Да им је далеко неједнако лако, у каквом случају, мијењати своје улоге, само по себи је јасно; али да су им улоге битно различне, о томе не треба ни сумњати.

ЦВЈЕТНИК ДУХОВНИ.

Афоризми.

Свето Писмо или Библија.

Свето Писмо треба да је свакоме прва настолна књига и уџбеник цијелог живота.

Што је храна за тијело, то је читање Св. Писма за душу (Злат.).

Као што слијепец не може знати праве путеве, тако и непросвијешени свјетлошћу Св. Писма мора вазда лутати по-тама заблуда и незнања (Златоуст).

Ријеч Божија је онај Лидијски камен, помоћу којег разликујемо чисто злато од смијешаног (Климент Александријски).

Оно, што можеш видјети, гледај својим очима; али у расуђивању невидљивог и вјечног ослањај се на ријеч Божију.

Кад се молимо — ми разговарамо с Богом; кад читамо Св. Писмо — Бог разговара с нама (Блажени Августин).

Савјетујем свакога да купи Библију, или бар Нови Завјет! Књиге те вазда ће служити као најваљанији учитељ (Златоуст).

Библија своди са свјетскога ума у духовни (Андрејан Југски).

Вода је по својој природи мека, а камен је тврд; но ако вода непрестано капље на камен — и пробија га. Тако исто Слово Божије је меко, а наше срце грубо. Ако често душамо или читамо Слово Божије, то оно ће довести страх Божији у наше срце (Ава Пимен).

Ко има на столу Библију, томе она може често пута донијети корист и велику утјеху: један пут се у Библији често пута одврати човјека од намишљенога гријеха (Златоуст).

Не гледај само у Библију, него је читај са пажњом и љубављу, и памти, што си у њој прочитао (Златоуст).

Један је човјек упитао једнога мудраца: „Зашто читаш увијек књиге, које садрже учење о Богу и дужностима човјека, кад си их већ толико пута прочитао?“ Мудрац му одговори: „Зашто ти данас једеш, кад си то јуче чинио?“ — Овај му рече: „Једем, да храним тијело“ „И ја читам — одговори мудрац — да храним читањем душу“ (Петар Еп. Томски).

Читај са усредношћу Свето Писмо, јер што га више читаш, то све више — Божјом Благодаћу — налазиш у њему користи душевне и постаје ти јасније и светије у души (Духовни Маргарит).

Читај Св. Писмо, па и ако га добро не разумијеш — оно га разумију зли духови и дрхте од њега.

У овој величанственој књизи — написао је на својој Библији Бајрон — садржи се тајна тајна.

Срећни су они смртни, којима је даровата од Бога благодат, да могу читати, разумјевати, усхићавати се, молитвено произносити ријечи ове Св. књиге! Но боље би било онијема, да се нијесу родили, који је читају да сумњају о њој и да је презиру!

Многи читају Св. Писмо само да могу о њему говорити, а многи по примјеру Иродову (Матеи. 2. 8), којег је знање Библије обратило противу Христа: Али ти читај Библију да нађеш Христа, по примјеру источних мудраца (Прот. П. Соколов).

Повторавали разреде: из I раз. 3 ученика,

"	II	"	7	"
"	III	"	2	"
"	IV	"	2	"

Повторавале исти раз.: Из I " 1 "

"	II	"	1	"
"	III	"	1	"

При испитивању, питани су ученици са најбољим, средњим и најслабијим оцјенама и то од 3—12 у разреду, непредвајајући предмет у свим разредама.

Успјех показан о испиту у I раз.:

Из вјеронауке: 5, срп. језика 4, рачуна 4, земљописа 4, познавања човјечијег тијела 4, краснописа 4, цртања 4, пјевања 4, гимнастике и војеног вјежбања 4, чистоће школе, ношње и држања дјецe 4, дисциплине 4.

Успјех показан о испиту у II раз.:

Из вјеронауке 5, српског језика 5, слав. језика 4, рачуна 5, земљописа 5, историје 5, познавања природе 4, познав. и његов. чов. тијела 4^{1/2}, краснописа 4, цртања 4, пјевања 4, гимнастике и војничког вјежбања 4, чистоће, ношње и држања дјецe 4, дисциплине 4.

Успјех показан о испиту у III раз.:

Из вјеронауке 5, српског језика 4, славенског језика 4, рачуна 4^{1/2}, геометрије 4^{1/2}, земљописа 4, историје 4^{1/2}, природописа 5, познав. и њег. човјечијег тијела 5, краснописа 4, цртања 5, пјевања 4, гим. и вој. вјезж. 4, чистоће, и ношње дјецe 4, дисциплине 4.

Успјех показан о испиту у IV раз.:

Из вјеронауке 5, срп. језика 5, слав. језика 4, рачуна 5, геометрије 4, земљописа 5, историје 5, природописа 5, физиком 5, позн. и њег. човјечијег тијела 5, краснописа 4, цртања 5, пјевања 4, гимнастике и вој. вјежбања 4, чистоће и ношње дјецe 4, дисциплине 4.

Укупни годишњи успјех износи: у I раз. врло добар

"	"	"	"	"	II	"	више него врло добар
"	"	"	"	"	III	"	више него врло добар
"	"	"	"	"	IV	"	одличан.

Предмет су у свим разредама ове школе израђени по наставном плану у потпуном обиму. У старијим разредама и преко настав. плана, ма ништа на штету, но корист опште наставе.

Рад је у школи отпочет 1. Октобра. — Дневно је рађено у школи, по 5 часова, а преко цијеле школ. год. рађено је 173. дана, без да су ђеца сама остављана.

Родитељски скупови држати су два пут; први у Октобру, на ком је говорено: „о важности домаћег васпитања;“ а други скуп 14. Јануара и на њему говорено: „о значају празника и уредном посјеђавању школе.“

Беда су у шетњу више пута извођена, и занимавана природописом и земљописом. —

Одношај управљајућег учитеља са друговима био је врло добар. Ученици су школу добро посјеђавали, осим што их је сметала ове године болијест кашља и с прољећа сиромашније глад.

Способност учитеља I. раз. добра је нарочито за млађе разреде; учитеља старијих разреда врло је добра за све разреде. Владање и држање сва три учитеља, како у школи, тако и изван ње похвално је, те их према

томе и поштују у мјесту. Трудољубља су сва тројица одличног: занимања осим учитељске дужности нијесу имали никакве.

Погрешака у школској настави нијесам примјетно, јер и да их је при којему било, остали су их другови исправљали и заједнички један другог помагали. Према овоме, како из владања, тако из трудољубља сви тројица заслужују похвалу; а учитеље старијих разреда и из опште постигнутог успјеха у свој школ. настави.

Предавање и учење у овој школи било је методично, очигледно, занимљиво и разумљиво. Механизма није се могло примјетити, но су ђеца навикнута на правилно мишљење и расуђивање. Из стављаних питања и дјечијих одговора, види се да су учитељи добро пазили, да код својих ученика образују ваљане и честите карактере, јер правилно суде узвишене људске врлине, а све рђаво и недостојно осуђују.

Казне учитељске над ученицима биле су умјерене, јер није било ни чега што се забрањује, нити су стављали разлике међу ученицима, по њиховим родитељима или одношаја родитељског са њима. Добро су пазили и на то да се ученици међу собом не свађају и не туку, јер су редом свагда по један били међу ученицима.

Учитељи су школу добро посјећавали, а такође и цркву.

Учитељске конференције нијесу држали, јер су — веле — били заједно на квартиру, те су све потребно свршавали, без да су им конференције потребне биле.

Сви протоколи ове школе налазе се уредни, и на вријеме су уређени. Прихода је у овој години било ф. 280.21; купљен је по закону, т. ј. уз дацију за имаовином.

Расходовано је на школ. потребе ф. 317.84

Школско здање налази се у врло слабом стању, тако да ни с великим трошком и поправком не би било сигурно да се не сруши, пошто је сва дрвенарија у темељу отрула. Боље је плаћати друге куће за школу, док се нова направи, но ову стару поправљати.

Учионица I р. имала је куб. м. 120. те припада на сваког ђака по 3 куб. метра; II раз. и $\frac{1}{2}$ III р. имала је 98. к. м. и припадало на ђака по 2.08. к. м.; од $\frac{1}{2}$ III и IV. раз. износи учионица 100. куб. метара, те припада на ученика, по 1.92. к. м.

Будући школа има потребна учила, то ништа није прописато за ову годину. — Баште школске нема, но оно мало што је било, употребљено је за школеки дјечији одмор.

Мјесне школ. власти, по могућности, старале су се за све школ. потребе, које прописује школ. закон.

Изјавили су ми учитељи, а и само ми се чини, да би добро било за њихове — учитељске станове, — дати им новчано, колико одреби главно школ. надзорништво, да не би долазили до непријатности са мјесним властима, као до сад, због избора станова. —

2. Прекобрдска школа (Доња Морача) приватна.

Испит је држан 23. Јуна, а трајао $7\frac{1}{2}$ сати.

Школа је од три разреда: I-ог II-ог и III-егг.

У почетку школ. године уписато је: у I. р. 10. муш. прав. дјеце
 " " " " " " " II. р. 27. " " "
 " " " " " " " III. р. 6. " " "

На испит је изашло	од	I.	p.	6.	"	"	"
" " " "	"	II.	p.	22.	"	"	"
" " " "	"	III.	p.	5.	"	"	"

Од изосталих из I раз. 4. ученика, 3 изостали својевољно, а 1 због сиромаштине; из II р. изостали 5 уч.; 3 својевољно, 1 због болести, а 1 због сиромаштине; из III р. изостао 1 због сиромаштине.

Успјех показан о испиту у I. разреду :

Из вјеронауке 5., срп. језика 3+, рачуна 4., земљописа 4., познавања и њег. чов. тијела 4., краснописа 4., цртања 3., пјевања 4., гимнастике и в. вјежбања 4., Чистоће, ношње и држања дјече 4., дисциплине 5.

Успјех показан о испиту у II разреду :

Из вјеронауке 5., срп. језика 4 —, слов. језика 4., рачуна 4., земљописа 4., историје 4., природописа 4., поз. и њег. чов. тијела 5., краснописа 3, цртања 3., пјевања 4., гимнаст. и в. вјежбања 4., чистоће, ношње и држање дјече 4., дисциплине 5.

Успјех показан о испиту у III разреду :

Из вјеронауке 5., срп. језика 4., слов. језика 3., рачуна 4., геометрије 3., земљописа 4., природописа 4. поз. и њег. чов. тијела 5., краснописа 4., цртања 4., пјевања 4., гимнаст. и в. вјежбања 4. чистоће, ношње и држања дјече 4., дисциплине 5.

Укупни годишњи успјех у сва три раз. : врло добар.

Кад се спрема учитеља узме, као ђака из основне школе, може се рећи да су предмети израђени доста добром обиму према наставном плану, само што му треба више практике, а и потпунијег знања за све, нарочито старије разреде.

Рад је отпочет у школи 6. сати, а преко све школ. године, учивена 152 радна дана. При томе учитељ није саму дјецу у школи остављао, но се свагда међу ученицима налазио.

Држат је један родитељски скуп 14 јануара; говорено о животу и раду св. Саве. — Дјеца су у шетњу више пута извођена, а занимали се природним наукама и земљописом. — Школу су ученици добро посјећавали.

Способност је дакле учитеља доста добра за млађе разреде, особито што трудом надокнађује оно, што би требало да је учио у вишим школама. — Његово владање и држање у школи и изван школе уредно је, — те га и поштују у мјесту.

Погрешака знатних при настави нема; разумије се да му ваља више и знања и вјештине, особито у историји, срп. језику, геометрији и др., а уз то слободе, јер се сам устезе и није се слободан упуштити да објасни и докаже баш и оно, што добро зна. Ово, држим, да код истог постоји само на испиту, а иначе по одговорима дјече, види се да је преко године све добро објашњавао. Једном рећи, учинио је у овој години више много, него што се могло од њега очекивати, особито узевши у обзир његово врло оскудно живљење, бесплатно управ службовање и оскудица у школским училима.

Поред по мало механизма и једностраности, види се да је исти механизам избјегавао; подједнако тјелесне и душевне моћи код ученика развијао и трудио се да образује ваљане и честите карактере код својих ученика, што сам закључио по њиховом правилном карактерисању добрих и лажних примјера и поступака.

Казне над дјецом биле су: опомена, укор и стојање у банковима и изван њих.

Учитељ је школу добро посјеђавао, а од исте је изостао 4 дана, и то: један дан по војничкој дужности, а три дана по школским потребама у Колашину.

При овој се школи налази само уписни протокол, остале је сам учитељ право. — Прихода је било ф. 12, а купљен је на домаћина по 10 нов. Расходовано је за све школске потребе ф. 11 и 90 новчића.

Школско здање, као ново, добро је, а за недостатке наређено је да се поправе. — Учионица има 90. куб. метра, од којих припада на ђака по 2 куб. метра.

Да се направи и набави за идућу годину наређено је: прво да се доврши нешто крова на школи; поврх учионице да се стави под по већ стављеном шишу; да се направе поломљени прозори; да се сва школа изнутра обијели; — и да се набаве потребна учила, која су у списку заведена.

Ова школа нема своје баште, нити је може бити у близини школе, пошто се иста налази на једној главици гдје мјеста за башту нема.

Мјесне школске власти старале су се, по могућности, и радиле добро по „Школ. Закону.“

Главари и народ ове општине сакупљени при испиту, моле школске власти и своју Високу Владу, да им се допусти школа са државним учитељем, јер га сами владати не могу, а ни школовати своју дјецу због удаљености и сиромаштине по другим школама.

3. Доњоморачка школа (манастир морачки.)

Испит је држан 24. Јуна, а трајао је 2 сати.

Школа је са три: I-вим III-ћим и IV-тим разредом.

У почетку године уписато је:	у	I р.	28	муш.	правосл.	дјече,
	"	III. "	18	"	"	"
	"	IV. "	18	2	жн.	"
На испиту их је изашло:	у	I р.	25	—	"	"
	"	III. "	17	—	"	"
	"	IV. "	15	—	"	"

Изостали у течају школ. године: из I. раз. 3. уч., из III. 1. а из IV-тог 5., сви због болести. — Повторавања није било, нити ће бити, по учитељским оцјенама.

Успјех показан о испиту у I разреду:

Из вјеронауке 4, срп. језика 3., рачуна 3., чистоће школе, ношње и држања дјече 4., дисциплине 4. —

Успјех показан о испиту у III. разреду:

Из вјеронауке 4., срп. језика 3., слов. језика 3., рачуна 3., геометрије 4., земљописа 4., историје 3., природописа 4., позн. и њег. чов. тијела 3^{1/2}., краснописа 3., Чистоће, ношње и држање дјече 4., дисциплине 4. —

Успјех показан о испиту у IV. разреду:

Из вјеронауке 4., срп. језика 3., слов. језика 3^{1/2}., рачуна 3., геометрије 4., земљописа 4., историје 4 —, природописа 3., поз. и њег. чов. тијела 3^{1/2}., краснописа 4, цртања 4., пјевања 3., гимнаст. и в. вјештања 3., чистоће, ношње и држања дјече 4., дисциплине 4. —

Укупни годишњи успјех износи:

- у I разред.: добар.
 „ III. „ више но добар.
 „ IV. „ скоро врло добар.

Предмети нијесу израђени према наставном плану, јер из рачуна није предавано о обичним разломцима, о десетним кратко и сухопарно; из срп. језика површно и неправилно.

Рад је у школи отпочет 9-ог Октобра; у почетку и преко зиме рађено је у школи $5\frac{1}{2}$, а с прољећа 6 сати, по учитељском казивању. Преко цијеле школ. год. рађено је 186. дана, за које вријеме учитељ се налазио међу ученицима, и није их саме остављао.

Родитељски скупови држати су: први 12. Октобра, на ком је говорено о школовању дјете, и дужностима родитељским за вријеме школовања исте; други скуп 14 Јануара, и на њему говорено о значају празника и користи, коју од школе имамо. Ђеца су и у шетњу извођена, ђе су се занимали природописом. Ученици су школу добро посеђавали; учитељ је стављен за привременог 1892. а за сталног 1893. године.

Способност учитеља, који је свршио I. раз. гимназије и богословију у призрену, требало би да је боље, нарочито за старије разреде. Његово владање и држање у школи и изван ње требало би да је мало скромније, иначе се лијепо држи с народом, те га лијепо и поштују.

Трудољубља је у школи доста доброг, али му треба поучавања и читања педагошких дјела и наставничких уџбеника. При настави примјетио сам сљедеће погрешке: 1) из рачуна нема јасности, довољног објашњења ни логичких закључака из срп. језика: говор усиљен и неправилан, читање неприродно са неким особитим нагласцима, при распознавању врста ријечи, ученици чине велику погрешку, коју им учитељ одобрава; замјенице нераспознају, по подјели и ономе што замјенују, под вјеројатне о цркв. слави и завјетини кратко и доста погрешно. У опште изрази ђачки неправилни и погрешни, нарочито при причању историје и земљописа, те по томе судећи, није су навикнути на правилно расуђивање и саморађу.

По учитељским питањима и ђачким одговорима, види се да је било пажње и труда, да се код ђеце образују ваљани и честити карактери, али из опште постигнуте наставе и слабог метода, који је овђе владао, тешко, да се је у томе могло успјети.

Казне над ђецом састојале су се: у опомену, укору, стајању и кратком затвору, те према томе злостављања над ђецом није било, као ни разликовања, по њиховим родитељима. Учитељ је школу добро посеђавао, осим што је по дозволи глав. школ. надзорништва 7. дана од исте изостао.

Протоколи дневни и годишњи у врло рђавом су стању, осгалих и нема, до оних о школарини, који су у добром и уредном стању.

Прихода је у овој години било фиор. 56 и 71 новч.

А претијека од прошле године „ 33 „ $17\frac{1}{2}$. „

У све фиор. 54 и 23 новч.

Расходовано је за шк. потребе „ 54 „ 23 „

Школско здање — манастирска својина — као и учитељски стан у добром су стању. — Училионица има 94·81 куб. метара, те припада на ученика, по уписном броју 1·69 куб. метра.

За идућу школску годину наређено је да се поправи и набави: школски сахат, двије столице, један кревет, мапа Црне Горе, глобус — и све да буде готово до 15 августа, као што је и по другим школама наређено.

Од учила, школа има ова: природописне слике за сва три царства, мапу Јевропе, геометријска тијела и преглед за цртање.

Мјесне школске власти радиле су све по „Школ. Закону“ тако да заслужују похвалу. —

4. Горњо-Морачка (приватна школа).

Испит је држан 26 јуна, и трајао 5 сати.

Школа је са једним и то: I разредом.

У почетку школ. године, уписато је у I раз., 54 м. и 4 ж. прав. дјече.

Изашло их на испиту: 50 муш. и 4 жен. дјече.

Од четири ученика који су изостали: 1 умро, 1 сломио руку, а 2 због сиромаштине.

Повторавања није било, пошто је ово почетна година, а повтораваће разред 3 ученика.

Успјех показан о испиту у I разреду:

Из вјећонауке: 5, срп. језика: 5, рачуна: 5, земљописа 4, познавања и његовања човјеч. тијела: краснописа: 4, цртања: 4, пјевања: 3, гимнастике и в. вјежбања: 4, чистоће, ношње и држање дјече: 4, дисциплина 5. —

Укупни годишњи успјех за I. раз. постигнут: више но врло добар.

Предмети су у овој школи обрађени по „наставном плану“ у довољном обиму, у толико лакше што је био само I раз. са мало предмета.

Рад је у овој школи веома добар; дневно је рађено у школи 6 сати, а преко све школ. године учињено је 146 радних дана, у којима је учитељ свагда био међу ученицима. Држати су два родитељска скупа; први у почетку школ. године, а други је повратио у уредном посјеђавању школе, а други држат 14 Јануара, и на њему говорио је о значају празника и васпитању омладине.

Дјеца су у шетњу извођена три пут, и занимала се природописом и земљописом.

Учитељ је постављен за привременог 1894 год. те као такв служи двије године.

Способност овог учитеља за млађе је разреде врло добра; двогодишњом практиком тако се је извјежбао те би се по његовом раду могло судити да је свршио који виши завод. Владање и држање његово у школи и изван школе тако је уредно и уљудно да заслужује похвалу; према томе га и поштују у мјесту. — Трудољубља је похвалног, а ни дпжности осим учитељске није имао никакве.

И ако је учитељ свршио само основну школу, то држећи у овој години I раз. није чинио при настави никаквих погрешака; шта више из трудољубља, владања и опште постигнутог успјеха у настави заслужује похвалу.

Предавања му је доста методично, јасно и разумљиво; по одговорима дјече, види се да је учитељ развијао тјесне и душевне моћи код ученика; да је радио на образовању ваљаних и честитих карактера код исте, и да доста добро познаје дјечију природу, код својих ученика.

Одношај са дјецом био му је прави очински и ако је врло млад човјек; казне су му биле мале и обичне, а злостављања никаквог било није.

Посјеђавао је добро и цркву, јер му је у близини школе, у којој је становао.

Протоколи се налазе у добром стању, и на вријеме су уређени. — Прихода је било у овој години ф. 77.12, а купљен је уз дацију, по 2. нов. на фиорин дације.

Расходовано је на разне школ. потребе ф. 55.42.

Школско здање и учитељски стан налазе се у добром стању. — Учионица износи куб. м. 80.95., те припада на сваког ученика по 1.43. куб. метар.

Прописато је: да се поправе банкови, да се направи 1 кревет, 1 ковчег за протоколе и друге ствари, 4 столице, два стола, да се набави шк. сахат, — и сва потребна учила, која су у списку наведена, јер их школа, као почетне ове године, није имала.

Ова школа нема ни своје баште, пошто се налази на манастирском земљишту.

Школа у овој години није трпјела никаквих оскудица, јер су мјесне власти све по „Шк. Закону“ уређиване, тако да заслужују похвалу.

Мјесне школске власти и сва општина моле надлежне школ. власти и своју Високу Владу, да им плати овог истог учитеља, и да им се школа призна за редовну, јер учитеља нијесу у стању плаћати, ни ћецу по другим школама шиљати.

5. Пољска школа (Морачка Нахија).

Испит је држан 27 Јуна, и трајао је 7 сари.

Школа је са Ариџиналним разредом.

У почетку школске године је у 1. р. 26 м. и 1. ж. прав. дјеце

14 " — — " "

14 " — — " "

Испиту је присуствовало и то: у 1. р. 24 м. 1. " " "

" III. " 12 " — — " "

" IV. " 12 " — — " "

Из I. раз. изостала два ученика; 1. због болести, а 1 што је глуп: " III. " " " " 1. по дозволи Глав. Школ. Надзорништва, а 1 пресељен у полимсму школу; из IV. остала два; 1 због болести, а 1 отишао без ичијег знања, не зна се куд.

Успјех показан о испиту у I. разреду:

Из вјеронауке 5, српског језика 4, рачуна 5, земљописа 4, позн. и негов. човјеч. тијела 4, краснописа 3, цртања $3\frac{1}{2}$, гимнастике и в. вјежбања 4, пјевања 3, чистоће, ношње и држања ђеце 4, дисциплине 5.

Успјех показан о испиту у III. разреду:

Из вјеронауке 4, срп. језика 4, слов. језика 4, рачуна 5, геометрије 4, земљописа $3\frac{1}{2}$, историје $3\frac{1}{2}$, природописа 4, познав. и нег. чов. тијела 4, краснописа $3\frac{1}{2}$ цртања 4, пјевања 3, гимнастике и војног вјежбања 4, чистоће, ношље и држања ђеце 4, дисциплине 5.

Успјех показан о испиту у IV. разреду:

Из вјеронауке 4, срп. језика 4, слов. језика 4, рачуна 5, геометрије 4, земљописа $3\frac{1}{2}$, историје $3\frac{1}{2}$, природописа с физиком 4, познавања и негов. чов. тијела 4, краснописа 4, цртања 4, пјевања 3, гимн. и в. вјежбања 4, чистоће, ношље и држања ђеце 4, дисциплине 5.

Укупни годишњи успјех постигнут је:

За I. разред врло добар.

„ III. „ „ „

„ IV. „ „ „

Рад је у школи отпочет 10 Октобра; дневно је рађено у школи по $5\frac{1}{2}$ сати, а преко цијеле школ. године 174. дана, при чему дјецу саму учитељ није остављао, но је свагда међу њима био.

Учитељ је држао други родитељски скуп 1. Јануара, на ком је говорио о значају школе и уредном посјеђавању исте. Дјеца су у шетњу више пута извођена, а занимавала су природним наукама и земљописом.

Ученици су школу добро посјеђавали, кад их није спречавала болест и рђава зимска времена.

Учитељ је достављен за привременог 1894. године, а свршио је исте Богословско-учитељску школу у Призрену. — Способност је овог учитеља доста добра, нарочито за млађе разреде; владање му је похвално, а такође и трудољубље.

Погрешака при настави нијесам примјетио, до што му треба више живости и очигледности при предавању, нарочито у земљопису и историји. — Предавање му је доста методично само треба више живости, и мање предомишљавања при стављању питања.

Пазио је на развијање и образовање ваљаних и честитих карактера, што се види по дјечијим одговорима и томе што одобравају добре примјере, а рђаве осуђују.

Одношај учитељев према свој дјецу био је добар и подједнако правичан. Кажњивао их је опоменама, укором, стајањем и остављањем без обједа. —

Учитељ је од школе изостао В. Е. Ја, због својих домаћих потреба; иначе је исту уредно посјеђавао и у свој становању.

Протоколи: дневни, годишњи и о школарици, налазе се у свом реду; истом као копије у табацима.

Прихода је било у овој години ф. 44.09; купљен је по закону.

Расходовано је на разне школ. потребе ф. 36.70.

Школско здање и учитељски стан налазе се у добром стању. — Учионица износи куб. метара 104, по чему припада на ученика по 1.89 куб. м.

За ову идућу годину прописато је да се поправи: да се ставе стакла на поломљене прозоре; да се набаве двије столице; и да се сва школа изнутра обијели.

Од школ. учили ова школа има: карте Европе и Црне Горе, геометријска тијела и преглед за цртање.

Мјесне школске власти т. ј. мјесни школ. надзорник и капетан, радили су, односно школе, све по „школ. закону,“ према чему заслужују похвалу.

Ц Р К В Е Н И Г Л А С Н И К.

Одликовање. — Његово Високопреосвештенство Госп. Митрополит Митрофан изволио је одликовати свештеника Андрију Драговића, пароха Зетског, за ревностно вршење своје свештеничке дужности, црвеним појасом.

Приложници. — *Лука Ражнашовић* из Цеклина приложи једну кадоницу од кинејског сребра храму светог Николе у Бериславцима Зетској нахији, за душу својих родитеља Филипа и Иване.

Станоје Стојанов Чађеновић из Брскута, у Кучима, приложи једно велико канђело храму успенија пресвете Богородице на Брскуту.

Спахо Радољин Милачић приложи истој цркви једно канђело од кинејског сребра у вриједности од педесет фиорина, а друго у вриједности од двадесет за душу својих родитеља.

Приложници у Шаранцима. — Говор свештеника М. Дедића у Шаранцима код цркве у Кршу на Преображеније пр. год. учинио је дубок утусак на присутне слушаоце, те тога дана добровољно завјешташе цркви сљедећи:

Павле Радошевић из Смољана приложи храму св. Хр. Преображенија у Кршу за душу свог брата Пера једно звоно од 66 кг. тежине.

Јоша Павловића из Парјег-нугла приложи истом храму за своју душу једно звоно — али не одређује тежину.

Тодосије Бојовић приложи један свијетњак од 10 фиор. вриједности за душу свог оца Марка.

Милован Анђелић приложи једно канђело од 4 фиорина за душу своје кћери Драгуне.

Павле Радошевић из Рељина-брда приложи једно канђело од 8 фиор. за душу свог оца Вула.

Јанко Анђелић из Курда приложи једно канђело од 2½ фиорина за душу своје тетке Милице.

Илија Кнежевић приложи једно канђело од 8 фиорина за душу своје мајке Симоне — која је као јунак на бојном пољу посјекла 2 турчина; због чега је наградило Његово Височанство пендером од 60 фиорина.

Приближеио **К. Лучић**, учитељ.

Избор васељенског цариградског патријарха. — У „Цариградском Гласнику“ читамо ово: 6. фебруара позвао је Св. Синод васељенске патријаршије Цариградске 60 митрополита и 28 епархија: прве, да у најкаснијем року од 41 дан у затвореном писму пошљу у патријаршију име кандидата за патријаршки престол, кога ваља да изберу између митрополита потчињених патријаршији, који имају све услове што их захтјевају правилници; а друге, да свака поједина одреди по једног свјетског заступника, који ће у уречени дан имати да присуствује у скупштини за бирање патријарха.

Друге формалности су ове: Чланови Св. Синода и провинцијални митрополити, који су се случајно нашли у Цариграду, имали су да пошљу у запечаћеном писму на пет дана пред састанак скупштински т. ј. до 14 марта — свој глас за кандидата. Истога дана заступник патријаршког престола — Константин — писмено је позвао у сједницу све чланове изборне скупштине. Ова се састоји обично од 85 чланова, но услед одсуства или услед непотврђеног (неверификованог) избора, број чланова може да буде и нижи.

До данас познати изборници су ово:

1.) Чланови Св. Синода, т. ј. митрополити: Ефески, Ираклијски, Никејски, Смирненски, Ганохорски, Лемноски, Силанијски, Карпатоски, Елевтеруполски и Еласонски.

2) Митрополита, који се случајно налазе у Цариграду, наиме: Гребенски, Литицки и Преспански.

3) Чланови мјешовитог Савјета, а ти су: Фенерли-паша, К. Фотиади беј, Милтиади ефенди Јаково, Констандин Петриди, Александар Ганго, Антоније Ефенди Сурла, Хоџи Ефенди и Ћосеоглу.

Преостаје још да се одреди 62 члана, наиме:

1.) Двадесет и осам световних епархијских заступника и то епархија: Кесаријске, Ефеске, Ираклијске, Кизичке, Никомидијске, Никејске, Халкидонске, Деркоске, Солунске, Одринске, Самсунске, Јанинске, Бруске, Битољске, Кандијске, Трезундске, Пловдивске, Сјерске, Иконијске, Родоска, Смуњске, Хилске, Скопољске, Адалијске и Кастамболске.

Ваља примјетити, да епархије: Никомидијска, Деркоска, Радоска и Иконијска прије не испраћаху нарочите своје делегате у скупштину, но после се измијенио правилник у оном дијелу, који се односи на лични састав изборне скупштине, и четири епархије: Трновска, Ларинска, Видинска и Софијска су замјенуге горњима.

2.) Велики логотет и два друга виша патријаршијска чиновника.

3.) три чиновника грађан. реда до друге класе.

4.) два војена члана са миралијским (пуковничким) чином.

5.) Три грађанска чиновника.

6.) Заступник Самоскога кнеза.

7.) Четири научењака.

8.) Пет највећих трговаца.

9.) Један банкир.

10.) Десет заступника од најглавнијих заната.

11.) Два заступника из престобитке.

Бирачи прве категорије назначују се у смислу наредба и обичаја, који владају у епархијама; бираче других категорија, са искључењем заступника Самоског кнеза, кога бира сам кнез, назначује Св. Синод и мјешовити Савјет у пленарној сједници.

Тада се приступа избору 28 световних епархијских заступника. Међутим се напише списак изборника Цариградских. Кад су ти списи готови, одмах се приступа избору двојине заступника из Цариграда.

Исти лист у свом 13 бр. јавља, да у одређени дан, према, правилнику, нови Патријарх није изабран. Наређен је међу тим одакле треба да се избор одма изврши, и то у петак у очи Лазареве суботе, а не по Ускреу, као што су неки хтјели. Најновија вијест гласи, да је изабрат до садањи намјесник.

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК.

Вјерност учитељева. — Одушевљење диже учитеља и помаже му, да свлада све потешкоће на путу свога рада. Зло по учитеља, ако своју дужност само обавља према параграфима, који су на папиру, и ако све само „по реду наука“ чини. Од таквијех најамника не можемо очекивати ништа свјежа и побудна. Лозинка је таквих, да свој рад што више олакоте. Али већ Хосас вели, да су богови зној претпоставили крјепости. Таквом службеном раду противна је учитељева вјерност и устрајност на сваком пољу његова рада. Ко у малом и у великом све тачно на сито и решето узме, високо диже и носи заставу дужности, и ко увијек мисли на одговорност пред свијетом, пред својом савјешћу и пред Богом, тога

називљемо вјерним. Али за такovu се вјерност хоће цио човјек, који је свјестан свога рада и својих дужности.

Геометријска обука у народној школи. — „Schweizerische Lehrerzeitung“ послјије врло опширне расправе, ставља ове тачке као пошљедак расправе: 1. Основ свакој обуци, па и геометријској нека је очигледност 2. Обуканека се почиње једноставним елементима, да се тако дијете примјерно даље води, то јест у психолошки ред доводи. 3. Код сваке тачке тако дуго стој, док учење не постане сигурном душевном својином дјетета. 4. Не ваља само упућивати (доцирати), већ развијати, да ученик сам тражи и налази. 5. Знању нека се прикључи мишљење, а овоме употреба. 6. Учење нека је рад, а не игра, и то рад, који дјеца с весељем извршују, и који их потиче на саморадиност.

Неке мисли о почетницима. — У први разред народне школе нека се узимљу дјеца, која су тјелесно и душевно довољно развита. Тјелесна слабост утиче и на говор дјетета, па би с тога сваки учитељ морао пазити на то, какве су погрешке у слабије развите дјеце, што је повод тим погрешкама у њихову говору, да према томе удеси свој поступак и одстрани то зло. Таква дјеца не знаду за учитељем поновити оно, што им је рекао, па криво изговарају поједине ријечи, слогове, а гласове баш замјењују. Пречесто таква дјеца ћуте, јер их је стид, што не знаду поновити онога, што је учитељ казао. Често муцају, а пречесто изричу прави правцати несмисао. Таква дјеца криво чују оно, што им се говори у школи, не разумију оно, што им се говори, или како рекосмо, криво понављају, што чују.

Зато треба да учитељ не говори у првом разреду лагано, али то сигурније напријед ступа да полако говори, а тако и ученици. Да особито негује осјећања и говор и вјежба дјецу у усменом изразу мисли. Нека се настоји о том, да оно што дјеца приповиједају, буде разумљива цијелост, и да не науче само оно приповиједати, што је у књизи, или што им је учитељ приповиједао, већ и своје мисли. Ученици нека све приповиједају мирно и полако, јер је та поука за повније дане злата вриједна. Наставне основе нека буду минималне, а не максималне, да се прописано учење обрадити може. Учитељ нека по више цијелијех дана у години употријежи за то, да се увјери, како му знаду дјеца приповиједати предузето учење. У другом разреду нека се понавља и дубље проникне оно, што се учили у првом разреду, тако у трећем, четвртм и т. д. Класификовање ученика нека се изврши према душевном развитку дјеце, а тијем се запријечи то, да незрела дјеца не долазе у виши разред. У народној је школи врло потребна алтернација. Учитељ зна, у колико је дијете душевно развито, па ће знати, што треба попримити, и гдје ваља наставити у вишем разреду.

„Napredak“.

К Њ И Ж Е В Н И Г Л А С Н И К.

Отварајте ђачке књижнице. — У школи се васпитава. Али и најбоља школа и најбољи наставник не могу дјецу научити свему што је за живот потребно. Још много и много има да се научи послјије школовања. Онај, који веће школе изучи, научиће више, али не све; а како је тек с онима који изуче само основну школу? Колико њима остаје још да се уче? А гдје ће и од кога ће да науче оно што је напредније и боље, кад је њихова околина непросвједена? — Не само да неће имати гдје да

науче што је новље, напредније и савршеније, него ће поборавити и оно што су у школи учили.

То је невоља, која кочи напредак народа нашег.

Па чиме да се помогне у овом?

Књигом: што школа није могла дати, даће књига; што се у школи није могло видјети и научити, научиће се читањем књига; што се пак у школи учило, одржаће се и прошириће се читањем књига.

Зато сваки, који жели напретка нашем подмлатку и народу, треба да настане, те да се корисне књиге цијене, траже и читају.

Но, сваки не може набавити онолико књига, колико би му требало. Зато треба оснивати књижнице. У свијех напредних народа огроман је број књижница по свима крајевима; а школе њихове редовно имају не само књижнице за наставнике, него и нарочите књижнице за ђаке. И да не помињемо друге народе, довољно ће бити да поменемо словенску земљу Чешку, у којој нема основне школе, која не би имала ђачку књижницу са неколико стотина књига.

Из таквих књижница узимају ђаци књиге на читање и сваке године ђак, поред својих уџбеника, прочита десет, двадесет других корисних књига. Од колике је помоћи то читање књига ономе што се у школи учи, то ће појмити сваки; али је још већа корист од тога што се тим дјеца навикну да књиге цијене и из њих сама да траже знања, те доцније у животу, књига им постане друг и учитељ за све што им устреба да науче.

Код нас пак до сад биће ђачких књижница тек у 2—3 школе. Што их нема више, што их све школе немају, није узрок само што се не може. Може се само кад се хоће. Нешто прилогом школске општине, нешто приловима појединих пријатеља школе и родитеља ђачких, нешто приређивањем савне забаве и т. д. може се прикупити макар и најмања сумица новаца, барем за дваестину, триестину књига. А кад се те књиге почну раздавати на читање, кад се почну тражити све више, онда ће даље бити већ отвореније поље за потраживање потпоре од школске власти и од појединаца за ову корисну установу. Сваки ће је радо помагати, јер ће од тога користа увидјети.

Учитељи! Настаните да вам школа има ђачку књижницу, јер ће вам то олакшавати и помагати наставу и рад ваш; а упућујући дјецу да се књигама користе, ви их упућујете другом учитељу, који ће их пратити кроз цио живот.

Родитељи! Помажите ђачке књижнице, јер то чините у интересу дјеце за коју живите и радите.

Постарајте се за дјецу, па се не брините за људе; упућујте дјецу да читају добре књиге, па се не брините за њихово даље образовање и не брините се да ће од те дјеце бити људи рђави, или незналице.

Отварајте и потпомажите књижнице ђачке!

Књижара Велимира Валожина у Биограду сваћоме ће ко заште послати списак књига, zgodнијех за ђачке књижнице.

Изашла је из штампе нова књига **Бисерка**. У данашњем добу, када се у развитку нашег литерарног живота појављују и такве појаве, које не доприносе развитку и облагорођењу укуса, и ојачању народног полета, него га још затуцљују и сметају правилном развитку његову — „Бисерка“. Сретеновића неће никуди колико бити на одмет нашој лијепој књижевности Писац „Радетића Маре“ показао је и овом књижницом, да умије да пробере многу лијепу сличицу из нашег сеоског живота, и да је вјерно снимити

С тога сви пријатељи наше лијепе књижевности требало би да се заузму да се она што више растури у маси народној. Учитељи и свештеници могли би у овоме много помоћи.

Књига је с лијепом насловном сликом. Може се добити у свима књижарама.

Цијена јој је 1 динар.

Сви који се подухвате растурања ове књиге добијају на 5 књига 1 на дар. Књиге шаљемо поштом о нашем трошку.

Књижара В. Валожина.

Да дјеца брзо науче читати најподеснија је књига **Зорица**, коју су удесили М. Јовић и Д. Путниковић учитељи, јер Зоричину 51 причу, 15 пјесама, 22 игре дјеца с вољом читају и 63 слике разгледају.

Садржина је књиге ова:

Приче: Мудра жена — Под жељезницом — Јеж и зец — Праведни судија — С ким си онаки си — Коштица — Како је сељак дијелио гуске — Најбољи лекари — Жртвовали себе за другог — Слоп — Највећи мајдан соли — Како је постала свила — Ајкула — Како смо богати — Два радника — Како је постала шева — Како је постала пчела — Опкољени — Магарац и цвијеће — Глупи дебелоко — Житни глас — Крушка — Сељак и ђенерал — Бог је најбољи домаћин — Мати — Пожар — Касемови опанци — Два трговца — Гавранче — Мјесечарка — Морнар и лавица — Зечеви јунаци — У љутици — Страх од просјака — Три допова — Двије њиве — Друге двије њиве — Што год ко чини све себи — Два камена — Велика казна — Слјепи и глуви — Најтања марама — Дивље свиње — Дец ватрогасци — Луда диоба — Царска браћа — Синовља љубав — Брза досјетљивост — Гавран и гавранчићи.

Пјесме: Зорица — Тежак задатак — Магарећа глава — Остављене лутке — На мајчином гробу — Дијете и дијете — Зло и горе — Маза — Јунак буди — Их, како то — Немирница — Сестрина љубав — Нова лађа — Крадљивац — Пацов и мачка.

Забава и поуке: Коло воденичко — Двије бабе и двије *дјевојке — Четири главе — Осам глава — Корисна забава — Четири коња — Тице — Ловац и његов пас — Лепгир — Три мачета — Перорез и плајваз вјештаци — Хлебни ђаво — Турчин — Вртешка — Изрезивање и цртање — Сунце и мјесец — Звијезде — Зец и керови — Загонетке — Шаљиве задаће — Рачунски задаци.

Пријетке су у нас књиге, које дјеца сама читају и до краја прочитају. Међу малим бројем ових лијепих књига Зорица се може у прве убројити, јер су у њој и приче и пјесме пробране и илустроване а удешене лаким дјечијим језиком, онако како то писци ове књиге умију.

Да је ово истина увјериће се сваки родитељ и учитељ који буде пратио ону веселу утакмицу код својих ученика при читању Зорице.

Само читањем лијепих и занимљивих књига може се вјештина у читању потпуно изучити, а Зорица с ем занимљивости готово сваком причом и пјесмом поучава омладину у ономе што је лијепо и добро. Зорица ће бити сваком писменом дјетету добар и мно друг, са којим ће се договарати за вријеме одмора.

Надамо се, да ће учитељи и родитељи појмити вриједност ове књиге и поручити је код првог књижара. Цијена 1 динар. На пет књига шеста бесплатно.